

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

**Multikulturní výchova v rámci Výchovy k občanství na
základních školách**

Diplomová práce

Autor: Markéta Slancová
Studijní program: P13218 - PDF
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - matematika
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka
Vedoucí práce: Mgr. Hana Šebestová

Hradec Králové

2015

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Markéta Slancová

Studium: P13218

Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - matematika, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka

Název diplomové práce: **Multikulturní výchova v rámci Výchovy k občanství na základních školách**

Název diplomové práce AJ: Multicultural Education as a Part of Civics in Secondary Schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Multikulturní výchova je aktuálním tématem této doby. Vzhledem k migraci různých etnických skupin, kulturních menšin a jejich integraci do naší společnosti, dochází často k problémům způsobených nepochopením a neznalostí jejich kultury. Proto je důležité již od raného věku zařazovat do výuky multikulturní výchovu a připravovat tak žáky na život v multikulturní společnosti. Diplomová práce je členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části budou vymezeny základní pojmy multikulturní výchovy, bude analyzováno průřezové téma multikulturní výchova z RVP ZV, bude popsán její obsah, např. Kulturní diference, Lidské vztahy, Multikulturalita atd. Dále budou představeny různé výukové metody vhodné pro výuku multikulturní výchovy na základních školách, které budou doplněny jejich podrobnější charakteristikou. V praktické části budou vytvořeny a ověřeny aktivity vhodné pro výuku multikulturní výchovy na základních školách. V závěru budou navrženy metodické postupy, kterými by se mělo vytváření aktivit řídit.

Gulová, L., Štěpařová, E. (eds.) Multikulturní výchova v teorii a praxi. Brno : MU v Brně, 2004.
Cílková, Eva: Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy, Praha: Portál, 2007.
Beránková, Kamila: Každý je důležitý - vzájemně se poznávejme!: (metodické náměty pro multikulturní výchovu), Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008.
Průcha, Jan: Multikulturní výchova: teorie - praxe ? výzkum. Vyd. 1., Praha : ISV, 2001.
Varianty a kol.: 10krát s MKV ? Metodické listy pro výuku multikulturní výchovy dle osobnostního přístupu: Člověk v tísní, o.p.s., Praha 2010
Morvayová, P., Moree, D. Dvakrát měř, jednou řež. Varianty, Člověk v tísní, Praha 2009.
Varianty (kol.). Dovedu to pochopit? Výukový materiál pro multikulturní výchovu. Člověk v tísní o.p.s., Praha 2007.

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šebestová

Datum zadání závěrečné práce: 22.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením své vedoucí diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

SLANCOVÁ, Markéta. *Multikulturní výchova v rámci Výchovy občanství na základních školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015, str. Diplomová práce.

Předkládaná práce se věnuje Multikulturní výchově a jejímu zpracování dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. V teoretické části jsou popsány některé pohledy na multikulturní výchovu, tak jak je řeší různí autoři. Představen je vývoj multikulturní výchovy a různé pohledy na její strukturu. Dále jsou v teoretické části vymezeny základní pojmy průřezového tématu Multikulturní výchova, její význam a koncepce výuky na základních školách. Jsou zde uvedeny různé výukové metody vhodné pro výuku tohoto průřezového tématu.

V praktické části je nabídnut soubor metodických námětů vhodných pro výuku Multikulturní výchovy na základních školách v rámci výuky Výchovy k občanství. V závěru je navržen metodický postup, kterým by se mělo vytváření aktivit řídit.

Klíčová slova: multikulturalismus, multikulturní výchova, kultura, národnost, etnikum, základní škola.

Annotation

SLANCOVÁ, MARKÉTA, *Multicultural Education as a Part of Civics in Secondary Schools*, Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015, pp. Diploma Thesis.

The present work is devoted to Multicultural education and its processing according to the Framework educational program for basic education. In the theoretical part described some of the views on multicultural education and how to solve various authors. Introduced the development of multicultural education and different views on its structure. They are further in the theoretical part, defined the basic terms of Multicultural education, its importance and the concept of teaching at primary schools. They are introduced different teaching methods suitable for teaching of multicultural education this cross – cutting theme.

In the practical part is offered a set of methodical suggestions appropriate for multicultural education at primary schools in teaching civics. In conclusion is suggested methodical process which should govern the creation activities

Keywords: Multiculturalism, Multicultural, Education, Culture, Nationality Ethnicity, Elementary School.

Poděkování:

Tímto bych velmi ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce paní Mgr. Haně Šebestové za odborné vedení při tvorbě práce. Za čas, který mi věnovala a pomoc při úpravě, přínosné připomínky a návrhy, které mi pomohly k dokončení práce.

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	
1 Multikulturní výchova.....	11
1.1 Vymezení multikulturní výchovy	11
1.1.1 Základní typologie multikulturní výchovy.....	14
1.1.2 Perspektiva	16
1.1.3 Možné přístupy k multikulturní výchově.....	17
1.2 Multikultura v základním vzdělávání.....	20
1.3 Metody výuky multikulturní výchovy	23
2 Multikulturní výchova v RVP ZV.....	29
2.1 Přínos k rozvoji osobnosti žáka.....	32
2.2 Tematické okruhy.....	34
2.3 Neziskové organizace a centra pro výuku multikulturní výchovy.....	37
3 Základní pojmy	39
4 Kulturní etnika	46
Praktická část	
5 Soubor metodických námětů.....	49
5.1 Pracovní list.....	51
5.2 Práce s textem	53
5.3 Práce s obrázky	55
5.4 Situační a inscenační metoda	56
5.5 Kvízové aktivity	59
5.5.1 Osmisměrka.....	60
5.5.2 Křížovka.....	61
5.5.3 AZ – Kvíz.....	62
5.6 Braintorming	64
5.7 Řešení problémového úkolu.....	65
5.8 Projekt	67

6	Metodický postup.....	69
	Závěr	72
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	74
	Seznam tabulek.....	76
	Seznam zkratk a symbolů.....	77

Úvod

Multikulturní výchova je aktuálním tématem této doby. Vzhledem k migraci různých etnických skupin, kulturních menšin a jejich integraci do naší společnosti, dochází často k problémům způsobených nepochopením a neznalostí jejich kultury. Proto je důležité již od raného věku zařazovat do výuky multikulturní výchovu a připravovat tak žáky na život v multikulturní společnosti.

V předkládané práci bych ráda přiblížila téma, které je v dnešní době velmi důležité a myslím si, že by mělo být nezbytnou součástí vzdělávání na základní škole. Ve výnosech ministerstva, přesněji v Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV), je multikulturní výchova ustanovena jako průřezové téma. Tedy téma povinné, ale ne jako samostatný předmět. Multikulturní výchova se vyučuje v rámci jiných vzdělávacích oborů, především ve Výchově k občanství.

Cílem mé práce je přiblížit pohled na Multikulturní výchovu z hlediska různých pohledů v rámci její historie a především v rámci výuky na základní škole, tedy tak, jak je zakotvena v RVP ZV. Zhodnotím její koncepci v rámci RVP ZV, seznámím s vybranými metodami, které jsou vhodné pro její výuku, a na tomto základě vytvořím několik aktivit, s jejichž pomocí ji můžeme vyučovat.

Teoretická část zahrnuje vymezení základní terminologie a specifikaci pojmů, o které se práce opírá. Vymezuji základní typologii multikulturní výchovy a možné přístupy. Pozornost věnuji metodám vhodným pro výuku. Kladu důraz na uplatňování aktivizačních metod ve smyslu naplňování stanovených cílů vedoucích nejen k získání znalostí ale především k utváření pozitivních postojů a hodnot.

Sleduji přínosy a tematické okruhy průřezového tématu Multikulturní výchova. Poukazuji na problematiku kulturních etnik. Problémy soužití a spolupráce mezi lidmi z různých etnických, rasových a kulturních skupin jsou dnes velmi vážné a neustále probírané. Proto je nutné zaměřit se na její výchovu a rozšiřování základních pojmů a poznatků o jednotlivých kulturách.

Multikulturní výchova se především snaží o vzájemnou spolupráci a toleranci mezi jednotlivými národy, etniky a rasami. Zprostředkovává znalosti o odlišné kultuře, abychom jí poznali a porozuměli jí. Měli povědomí o existenci jiných kultur, tradic a hodnot, naučili se předcházet vytváření si předsudků a stereotypů o jiných kulturách, aniž bychom je poznali. Multikulturní výchovou se zabývají mimo jiné i neziskové organizace a výuková centra.

Vymezují jejich aktivity a možnosti využití jejich cenných rad a nápadů.

V praktické části nabídnu soubor metodických námětů vycházejících z RVP ZV. Jedná se o vlastní aktivity, které považuji za vhodné využít ve výuce multikulturní výchovy na druhém stupni základní školy.

Aktivity jsou řazené podle použitých výukových metod a ověřeny v praxi. Předkládám vhodný metodický postup a z přínosů průřezového tématu Multikulturní výchova dle RVP ZV vytvářím očekávané výstupy zaměřené na žáka, které zde postrádám.

Multikulturalismus lze chápat jako stav společnosti, ve které se vyskytuje více kultur, proces, kdy se tyto kultury ovlivňují navzájem, vědeckou teorií zabývající se kulturami z hlediska jejich vývoje, vytvářením tradic, jejich pravidel a vzájemných vztahů. Snažme se využít přínosů průřezového tématu Multikulturní výchova pro naplnění širokého spektra multikulturalismu.

1 Multikulturní výchova

1.1 Vymezení multikulturní výchovy

Podle Průchy: „ *Multikulturní (interkulturní) výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat.*“¹ Kromě pojmu multikulturní výchova je často také využíván pojem multikulturalismus, jako vědecký, myšlenkový a politický směr. Zdůrazňuje kulturní rozmanitost a soužití různých kultur a etnik ve společnosti.

Multikulturní výchovu můžeme podle Průchy rozdělit komplexněji na praktickou a teoretickou činnost. Praktická edukační činnost se odráží především ve školní výuce a institucích celoživotního vzdělávání, kde se žáci seznamují s odlišnými kulturami, učí se toleranci a kladným postojům k jiným kulturám, získávají nové informace k poznávání a respektování jiných kultur.

Dále se s ní můžeme setkávat u různých projektů škol, organizacích zaměřujících se na vzdělávání, ale také v projektech muzeí, výstav a vládních a mezinárodních organizacích. Účelem je sblížení a spolupráce mezi kulturami, etniky a národy.

Jako oblast vědecké teorie s interdisciplinárním charakterem se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti. Je to rozvinutá teorie, která vychází z několika různých vědeckých disciplín. Za základ můžeme považovat pedagogickou činnost, která je s ní úzce spjata, dále jsou pro ni důležité poznatky a procesy například z etnologie, interkulturní psychologie, historie a komunikace a také kulturní antropologie, která nám pomáhá s odlišnostmi a vývojem kultur společně s rozvojem člověka.

Multikulturní výchova je také oblast výzkumu, která zásobuje teorii a praxi poznatky o multikulturní realitě, v níž se rozvíjí současná filosofie. V této souvislosti se provádějí empirické výzkumy, především v zahraničí, jevů, jakými jsou např. postoje příslušníků jedné etnické skupiny k příslušníkům jiné, vnímání a respektování různých tradic, názorů a zvyků v komunikaci, vznik rasových předsudků u dětí a dospívajících, dále také problematika migrantů a jejich začleňování se do odlišné kultury a také jejich přijetí touto kulturou.

¹ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2., str.15.

V neposlední řadě Průcha charakterizuje multikulturní výchovu jako systém informačních a organizačních schopností. Aby mohly fungovat ostatní tři oblasti, je nutné, aby existoval základ multikultury v různých organizacích. Důraz klade na vědecké organizace, informační centra odborné knihy i časopisy.

Doktorka Švingalová vidí multikulturalismus jako: „*stav společnosti, ve kterém vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot.*“² V tomto ohledu je pojem využíván neutrálně a neznamena to automatickou přítomnost tolerance a respektu ve vzájemných vztazích, dále pak jako proces, vědeckou teorii a společenský cíl. Vědecká teorie se utváří napříč několika vědami a zabývá se různými sociokulturními aspekty. Zkoumá odlišné pohledy jednotlivých kultur na svět, na rozdílné pojetí skutečnosti, vzorce jednání a komunikaci. Dále se zabývá kulturními specifickými rozdíly podle adaptace společnosti na různá životní prostředí. „*Proces, při kterém dochází k výměně kulturních statků, k vzájemnému ovlivňování kulturních systémů, a případně k vytváření systémů nových.*“³ Kulturní systémy na sebe působí, mění se a přizpůsobují.

Ve smyslu společenského cíle se jedná o snahu vytvořit pluralitní společnost, kterou bude tvořit množství odlišných etnických, národnostních a sociokulturních skupin. Pro jejich soužití jsou nezbytné tolerance, princip rovnoprávnosti, respekt, vzájemná komunikace, snaha žít bez předsudků a stereotypů a spolupráce.

Je zřejmé, že multikulturní výchovu nemůžeme zakládat jen na praktických aktivitách a projektech, ale má základ i ve vědeckých teoriích.

² ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5, str.13.

³ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5, str.13.

Základní disciplíny multikulturní výchovy podle Gulové a Štěpařové jsou:

- etnologie,
- kulturní antropologie,
- sociologie,
- historie,
- etnolingvistika.

„Etnologie poskytuje multikulturní výchově teoretické poznatky o etnických skupinách, etnické identitě, etnickém vědomí aj.“⁴

Už z názvu kulturní antropologie je jasné, že jejím prostřednictvím se snažíme objasnit pojem kultura, chápání různých kultur, rozdíly mezi nimi. Také procesy adaptace ve styku rasových a jiných skupin mezi sebou i na prostředí s společenský vývoj.

Sociologie přináší poznatky o etnickém profilu společnosti. O etnickém klimatu, kulturních charakteristikách jednotlivých národů a také o současném stavu a postavení jednotlivých menšin.

Historie dokládá, jak se vyvíjelo národní vědomí, jaké byly vztahy jednotlivých společností a národů a jejich vzájemné vazby.

Etnolingvistika se zabývá např. jazykem a etnickou identitou menšin a vztahy mezi nimi.

⁴ GULOVÁ, Lenka a Ema ŠTĚPAŘOVÁ. Multikulturní výchova v teorii a praxi. 1. vyd. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2004. ISBN 80-86633-14-4.

1.1.1 Základní typologie multikulturní výchovy

Existují různé koncepty a pohledy na multikulturalismus, můžeme rozlišit mnoho pojetí, klasifikací, typologií, přístupů a rámců závisajících na jednotlivých aspektech a cílech zkoumání, rozdělené podle různých autorů.

Já bych se ráda jen krátce zmínila o několika z těchto teorií.

- pluralistické pojetí,
- liberální pojetí,
- kritický přístup,
- konzervativní přístup,

Jak uvádí Moree⁵, **pluralistické pojetí** představuje původní pojetí multikulturalismu, které je s tímto směrem také dosud nejčastěji spojováno. Tento směr je blízký politicko – filozofické koncepci. Jednotlivé kultury chápeme jako samostatné uzavřené skupiny. Takto bychom je měli uznávat, uchovávat a podporovat. Rozmanitost každé kultury je chápána jako její výhoda a podmínka společenského vývoje. V oblasti vzdělávání klade tento směr velký důraz na multikulturní informovanost. Snaží se žáky naučit a seznámit je s různými zvyky a specifikami jednotlivých kultur. A menšiny naopak seznamovat s tradicemi majoritní společnosti, a o jejich začlenění se. V praxi tedy prezentujeme jednotlivé kultury v podobě jejich tradic a zvyků, aniž bychom se věnovali jejich společenskému postavení a rovnosti v majoritní společnosti.

Liberální způsob klade důraz na odlišnosti a kulturní pluralismus. Je tedy velmi podobný pluralistickému směru. Rozdíl je v tom, že tento přístup se snaží a zaměřuje se na integraci jednotlivců. Zdůrazňuje kulturní odlišnosti jako přínos pro společnost. Jedná se mu o aktivní přístup k odlišnostem kultur a ukázat jednotlivé zvyky, tradice a hodnoty menšinových kultur oproti většinovým v dané zemi. Tento přístup se zdá vhodnější, ale ne vždy může přinášet jen pozitivní výsledky.

V tomto přístupu hrají klíčovou roli vzájemný respekt a pochopení mezi minoritní a majoritní společností, a právě to může být problémem.

⁵ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobními přístupů. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

Pokud žáky nenaučíme respektu a především toleranci právě k odlišnostem kultur od toho, na co jsme zvyklí, může docházet k utváření si předsudků a stereotypů, které vrhají špatné světlo na jedince minoritní společnosti, na ni jako celkem, ale také na naši společnost a chování vůči menšinám. Tento směr by měl tedy směřovat k rovným šancím pro každého, nehledě na jeho postavení nebo členství v minoritní či majoritní společnosti. Můžeme si zde také všimnout pozitivní diskriminace. To znamená, že menšinová společnost má přechodné výhody, které jí mají pomoci a usnadnit jejich začlenění se do majoritní společnosti.

Nejvíce radikální je **kritický přístup**. Tento směr začal vznikat v polovině 90. let 20. století a je tedy jedním z nejmladších směrů. Zastánci kritického multikulturalismu mají za cíl nejen pasivní přijetí odlišností menšin, ale také podporu kultur, aby se společnost mohla transformovat a přizpůsobit se. Učí nás, jak jsou utvářeny naše hodnoty, identita a pohled na svět. Poukazuje na nerovnosti v přístupu, které mají různé kultury. Tento pohled by měl změnit celou společnost v jejích základech, klást větší důraz na prolínání multikulturalismu ve školách, zapojení ve více aktivitách a společenských činnostech.

Konzervativní přístup je dalším typem, který některé studie uvádějí. Cílem této teorie a jejich zastánců je vytvořit homogenní kulturu. Ignorují význam „odlišnosti“ jednotlivých kultur. Nejedná se o to, zničit zvyky jednotlivých kultur a nastolit jednu kulturu pro všechny. Jde jim o asimilaci menšinových kultur do majoritní společnosti. Respektují kulturní, etnické, společenské i jazykové odlišnosti, ale jde jim o poznání a respektování hodnot, jazyka a kultury země, ve které tyto menšiny žijí, a do které se přistěhovali.⁶

Hlavní myšlenkou je, že to pomůže především studentům menšin, zařadit se do majoritní společnosti, najít lepší uplatnění v ekonomické sféře a zařadit se do produktivní části společnosti. Většina multikulturních teorií vychází z určité ideologie a vnímání světa, z toho důvodu se vždy najdou kritici některé z teorií.

⁶ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobními přístupů. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

Avšak většina těchto kritiků zastává stanovisko opačné z teorií. Z mnoha argumentů, jsem jich pro ukázkou vybrala jen několik, s kterými bych se částečně ztotožnila, nebo mne zaujaly.

Prvním z nich je, že multikulturální trendy ve vzdělávání jsou ovlivněny politickými tématy a stávající politickou situací, i když ta by měla hlásat nestrannost. Dále pak je zde otázka toho, jak moc klást důraz na etnicitu a rasu minoritních společností s jejich zvyky a tradicemi, vzhledem k jejich začlenění do majoritní společnosti.

1.1.2 Perspektiva

Dalším pohledem na multikulturální společnost je perspektiva: ⁷

- monokulturální,
- multikulturální,
- interkulturální,

Pohled **monokulturální** perspektivy částečně splývá s konzervativci, kdy odlišnost vnímá pouze jako přechodnou vlastnost. Jejich cílovou skupinou jsou žáci z minoritních skupin a snaží se o jejich začlenění do společnosti tak, aby byli součástí prosperující majoritní společnosti. Snaží se vytvořit rovné podmínky při vzdělávání a rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti.

Odlišnost jednotlivých skupin vnímá **multikulturální** perspektiva jako sociální realitu. Jejím cílem je omezit etnocentrismus a etnocentrické stereotypy, pochopit odlišnosti v minoritní společnosti. Tohoto cíle se snaží dosáhnout prostřednictvím výuky a větší informovanosti o odlišných kulturách v učebnicích, školách a jiných centrech a prostředcích. Rozvíjí interkulturální senzitivitu a především předcházení rasismu a diskriminace, seznámení se s těmito pojmy. Její cílovou skupinou jsou nejen žáci minoritní společnosti, ale i majoritní.

⁷ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturální výchovou: Od skupinových konceptů k osobním přístupům. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

Interkulturní perspektiva odlišnost vnímá jako silnou stránku a výhodu. Rozděluje se na dva další přístupy:

- deskriptivní, který je podobný multikulturnímu přístupu,
- kritický, který se snaží vytvořit integraci mezi jednotlivými skupinami.

Cílovou skupinou jsou opět všichni žáci a snaží se u nich rozvíjet kritické myšlení, vzájemnou interakci a podporu demokratické společnosti. Všichni jsou si rovni.

1.1.3 Možné přístupy k multikulturní výchově

Zde je mnohem obtížnější jednotlivé směry přesně popsat a specifikovat. Uplatňuje se rozdílná terminologie a přístupy jednotlivých autorů. Rozdílné jsou tyto teorie i z pohledu evropského a amerického pojetí. Multikulturní výchova se samozřejmě vyvíjí a tím se mění i přístup k ní, především v dnešním globálním světě. Vliv na tento vývoj má změna a utváření prostředí, ale také kritický přístup k výuce multikulturní a její změna. V českém prostředí k těmto změnám dochází velmi pomalu a multikulturní výchova je spíše zaměřena na informování o národnostních menšinách, především na území naší republiky.

Ráda bych zde zmínila dva přístupy výuky multikultury ve škole jak uvádí Moreea:⁸

- **kulturně – standardní,**
- **transkulturní.**

Kulturně – standardní přístup vychází z toho, že etnické, kulturní a národnostní skupiny mají své specifické znaky, tedy hodnoty, tradice a další, které jsou příčinou nedorozumění v interkulturních vztazích. Cílem tedy je, pochopit tyto rozdíly, naučit se je a také naučit se je navzájem respektovat.

Ve výuce se tedy zaměřujeme na to, seznámit žáky s těmito znaky, kulturami a tím, jak se projevují. Tuto koncepci částečně zakládáme na pluralistickém pojetí multikulturalismu.

⁸ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobním přístupům. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

„ *Kulturně – standardní přístup otevírá téma kulturní odlišnosti se snahou vysvětlit příčiny jednání druhých a uvědomit si, že perspektiva, jíž nahlížíme na svět, není pohledem univerzálním (tedy všemi sdíleným), ale je ovlivněna prostředím, ve kterém žijeme, a způsobem, kterým díky svému kulturnímu zázemí uvažujeme.*“⁹

Snažíme se rozšířit povědomí a znalosti o této kulturní rozmanitosti, o hodnotách, zvycích a tradicích jiných kultur. Tím rozšiřujeme i povědomí o jiných zemích a způsobech života, kde tyto skupiny žijí. Informovaností se snažíme předejít předsudkům, diskriminaci a rasismu. Tento směr se stal i klíčovým směrem ve výuce v České republice a doposud je nejvíce využíván. Jako u každého směru bychom i u tohoto našli několik pozitivních přístupů, ale také negativních. Mezi ty pozitivní podle mne samozřejmě patří rozšíření znalostí a informovanost o jiných zemích, národech a kulturách, ke kterým bychom se jinak nemuseli dostat. A také snaha naučit žáky toleranci a vzájemné spolupráci a komunikaci. První negativní stránka souvisí s předávanými informacemi. V rámci výuky se snažíme zprostředkovat žákům co nejvíce informací o jiných kulturách. Z časových hledisek se ve většině případů zmiňujeme o těch nejpodstatnějších, tedy tradicích, hodnotách a zvycích, také o stravování a oblečení, což jsou vnější projevy kultury.

Při výkladu nejdeme do hloubky a nehledáme příčiny těchto odlišností. Dalším problémem je, že vždy specifikujeme konkrétní etnickou nebo národnostní menšinu. Tedy pokud mluvíme o nějakém zvyku, mluvíme o zvyku pro celou komunitu, ale nikde nemáme prokázáno, že stejné vyznání nebo jednání musíme očekávat od každého jednotlivce komunity. A posledním z důležitých nedostatků je podle některých autorů; právě přílišné zdůrazňování rozdílů mezi jednotlivými skupinami.

Transkulturní přístup navazuje na kulturně standardní a tam, kde tento směr končí, transkulturní pokračuje. Tento přístup se nesnaží jednotlivé skupiny popisovat, přemýšlí o hranicích mezi jednotlivými skupinami, příčinách a odlišnostech každého z nás. „ *Kdy mohu o někom jiném říci, že je „jiný“ nebo že patří do „jiné“ skupiny?*“¹⁰ Hraje zde vliv pohlaví, věk, sociální prostředí, ekonomická situace, etnická, náboženská nebo národnostní příslušnost?

⁹ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobnímu přístupu. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3, str.24.

¹⁰ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobnímu přístupu. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3, str.26.

Je tedy nutné nejprve hledat příčinu rozdílů. Tento směr se objevuje v 80. letech a je spojen především s migrací, což způsobuje prolínání se jednotlivých kultur a stírání některých rozdílů. Tímto se transkulturní směr snaží řídit, a tvrdí, že v dnešní době není možné, aby jednotlivec byl součástí pouze jedné skupiny, měl jedinou sociální identitu. Dnes nemůžeme ani hovořit o hranicích např. národnostních skupin, protože se lidé často stěhují mimo svoji vlast a stávají se příslušníky jiného státu, přesto jsou stále jedné, původní národnosti. Tento přístup však nezpochybňuje existenci etnických skupin ani se nesnaží odstranit rozdílné zvyky. Pouze je vztahuje spíše k jednotlivcům, než jako pravidlo pro celou skupinu. V rámci výuky se tedy nesnažíme žáky pouze informovat, ale nechat je samotné aby se zapojili do diskuse a poznat nejen cizí kulturu, ale uvědomit si i svou vlastní. To že se bavíme s konkrétním člověkem z jiné skupiny, nám umožňuje uvědomit si, co máme společného. Můžeme mít stejné povahové rysy nebo vlastnosti.

Náš názor se může lišit pouze v pohledu na svět. Např. pokud se baví věřící člověk a ateista. Dva konkrétní lidé spolu mohou mít mnoho společného, přesto každý z nich dodržuje jiné tradice nebo hodnoty, jako jsou křtiny, svatba a další. Tyto odlišné tradice jsou však spojeny s našimi pohledy na svět, to jak ho vnímáme.

Při takovémto dialogu se naučíme konkrétní odlišnosti, získáme potřebné znalosti, přesto je tento přístup vhodnější k předcházení předsudků a diskriminaci. Uvědomíme si, že více záleží na názoru jednotlivce. Důraz je tedy kladen na jedinečnost každého člověka.

Tento směr je velmi přínosný, přesto bez předchozího bychom také neobešli. Ideálním směrem by byla kombinace těchto dvou přístupů, který se částečně již uplatňuje.

Jak jsem výše uvedla, transkulturní přístup na kulturně – standardní navazuje. Důležité tedy je, naučit žáky základním informacím, ale tak, aby si uvědomovali, že každý vždy jedná sám za sebe, záleží na každém člověku jak se k tradicím a hodnotám postaví.

1.2 Multikultura v základním vzdělávání

Český vzdělávací systém za posledních několik desítek let prošel značnými změnami a dále se neustále mění. Před rokem 1989 byl vzdělávací systém vždy podřízen aktuální politické situaci. Proto bylo omezeno i rozšíření vzdělávání na základě jiných autorů a učebnic, než jaké dovoľoval stát. Tedy i multikulturní výchova se přikláněla k jednomu názoru. Nemusel být nutně špatný, jen se jednalo např. o pohled jediného autora. Všichni učitelé se museli řídit stejnými podmínkami, přípravami a osnovami. Teprve po roce 1989 se dostávalo k reformě i školství. Základní posun znamenalo vytvoření nového Školského zákona v roce 2004.¹¹ Mezi základní změny v Rámcově vzdělávacích programech bylo zařazení pěti průřezových témat, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání. Jejich realizace je dále v kompetenci jednotlivých škol. Mezi pět těchto témat patří právě i multikulturní výchova. Jednalo se o relativně nové téma, které dřív nebylo tolik probírané. V průběhu 90. let dochází k rozšiřování povědomí o multikulturní výchově v rámci programů neziskových organizací, které se zaměřovali na popisování kultur. Multikulturní výchova byla do programu RVP ZV zařazena až později v rámci průřezových témat.

Multikultura a její základní principy jsou obsaženy v aktuální české školské legislativě, ve školském zákoně. Tento zákon uvádí několik zásadních principů, např. rovný přístup ke vzdělávání bez jakékoliv diskriminace, zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce nebo vzájemná úcta, respekt, názorová snášenlivost, solidarita a důstojnost všech účastníků vzdělávání.

Školský zákon je obecný a platí pro všechny osoby a jednotlivce nehledě na etnickou nebo náboženskou skupinu. Další části zákona se zabývají také specifiky pro národnostní menšiny a jejich výuku a začlenění do majoritní společnosti.¹²

¹¹ *Předpis č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

¹² *Předpis č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

Příkladem je obecné vymezení témat multikulturní výchovy, malý důraz na kritické myšlení žáků nebo nedostatečné zohledňování současné globální situace. Tyto aspekty pak záleží na konkrétním učiteli a jeho znalostech a schopnostech.

Multikulturní výchova, jak jsem se již zmínila, je v RVP ZV¹³ zařazena jako jedna z pěti průřezových témat (Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova, Mediální výchova), která jsou povinnou součástí vzdělávání a musí být zařazena v předmětech základních škol. Ty si tato průřezová témata zařazují do výuky již podle vlastních Školních vzdělávacích programů (dále ŠVP ZV), buď jako součást jiného předmětu nebo jako samostatný předmět. Multikulturní výchovu je nutné zařadit nejen jako samostatný předmět nebo součást předmětů ostatních, ale také v rámci mimo výukových aktivit. Uskutečnit to můžeme prostřednictvím různých besed, výstav, tematických projektů nebo činností školních družin a klubů.

Ráda bych se také zmínila o skupinovém přístupu. Skupinový přístup je zaměřen na etnické, národnostní a kulturní skupiny. Na vymezení jejich hranic, tradic a zvyků. Tady najdeme riziko, které jsem již několikrát zmiňovala výše, a to, že žákům předáváme pouze obecné a povrchné informace o jednotlivých skupinách jako o celku. Nikoliv však nehledíme na hlubší podstatu a také na proměnlivost, vzhledem k prostředí a času. Musíme si uvědomit, že lidská společnost je neustále se měnící a vyvíjející se organismus. Proto informace, které o nich předáme, jsou informace zachycené v jednom konkrétním okamžiku.

„Každý člověk je pak vnímán především jako člen širší entity, a nikoli jako svébytná osobnost, nacházející se a vyvíjející se v konkrétní situaci, která je hodna respektu a partnerství v (sociálním) dialogu.“¹⁴

¹³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

¹⁴ MOREE, Dana. & VARIANTY. Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobními přístupů. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

Práce s multikulturní výchovou je velmi obtížná a to především z hlediska náročnosti tématu.

Na učitele jsou kladeny velké nároky na znalosti a přehled informací pro práci s multikulturní výchovou. Problémem je také nedostatečná metodika a postupy pro výuku. Velkou roli také hrají naše osobní názory a postoje, ale také to, abychom je nevnucovali svým žákům. Úkolem pedagoga je rozšířit obzory žáka, ukázat mu více pohledů na danou problematiku tak, aby si mohl utvořit svůj vlastní názor. A proto je důležité nepodsouvat jim svůj názor.

1.3 Metody výuky multikulturní výchovy

Multikulturní výchova se dá vyučovat širokou škálou vyučovacích metod. V podstatě záleží pouze na vyučujícím, jakou formu výuky pro daný problém nebo dané téma zvolí. Nejčastější metodou je bezesporu diskuze. Měla by být součástí veškeré výuky a všech aktivit, které jejím prostřednictvím můžeme vyhodnotit. V této kapitole bych ráda uvedla jen několik typických příkladů a základních metod. Mezi zásady výuky Multikulturní výchovy by měl být především konstruktivní a interaktivní přístup. Rozvoj kooperace, kritického myšlení, komunikace, solidarity, spolupráce a rozšíření obzor v dnešní různorodé společnosti. Žák si rozvíjí svoje schopnosti, vědomosti a postoje. Těmito metodami se zabývají například i autoři Maňák a Švec, kterými jsem se nechala inspirovat.¹⁵

Metody slovní monologické

Mezi nejčastější metody patří **metody slovní**. Maňák ke slovním monologickým metodám řadí vypravování, výklad, přednášku nebo sdělování a vysvětlování. Výklad nebo přednáška má svůj význam především kvůli zdroji a získávání nových informací o dané problematice. Nevýhodou těchto monologických metod je pouze pasivní přístup žáků, kteří pouze sedí a poslouchají. Tento typ výuky lze doplnit prezentací nebo zajímavým videem, které výklad může doplnit a oživit.

Metody slovní dialogické

Obdobou slovní metody je také rozhovor, zde už je větší možnost zapojení žáků do diskuse a prezentace látky. Nemusí se nutně jednat pouze o rozhovor mezi dvěma lidmi, tedy žákem a učitelem, ale také o rozhovor mezi celou třídou a učitelem.

Podle Maňáka: „*Metoda rozhovoru představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob (obvykle učitele a žáků) na dané výchovně-vzdělávací téma, které se vyznačuje svou vnitřní zaměřeností na stanovený cíl.*“¹⁶

Funkce učitele je klíčová, prostřednictvím otázek diskusi vede a směřuje k jejímu cíli. Tím se dostáváme od metody monologické k dialogické a tedy diskusi.

¹⁵ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

¹⁶ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, str.69.

Diskuse je nejvhodnější k prezentaci názorů všech aktérů, tedy žáků ve třídě. Vyučující může pouze navodit téma diskuse a nechat žáky vyjádřit svůj názor a postoj. Je nutné však udržet diskusi na správné úrovni, stanovit hned na začátku pravidla diskuse, kterými se všichni žáci musí řídit. Diskuse rozvíjí kritické myšlení, dovednosti argumentace, ale také slušnost a toleranci vůči ostatním spolužákům a jejich názorům, které mohou být velmi odlišné. Učí tedy žáky vzájemné toleranci a respektu k jinému názoru a postoji., což je pro multikulturní výchovu typické. Diskuse může sloužit jako prostředek reflexe předešlé aktivity, shrnutí a zhodnocení dosavadních a nově získaných poznatků.

Jak jsem již uvedla, diskuse je velmi náročná pro učitele, jako pro moderátora, který musí jasně stanovit pravidla a dbát na jejich dodržování. Dalším nárokem na moderátora je, že on sám musí mít dostatek informací o tématu diskuse, které chce navodit. Ráda bych uvedla některé zásady diskuse dle Švingalové.

- *„Pozorně poslouvej a respektuj právo všech na to, aby se vyjádřili.*
- *Neskákej ostatním do řeči.*
- *Snaž se, aby to co chceš říct, navazovalo na obsah předchozí promluvy.*
- *Když dostaneš slovo, mluv stručně, srozumitelně a k věci.*
- *Nikoho neurážej, polemizuješ s názory ostatních, nikoliv s jejich osobou.“¹⁷*

Brainstorming

Tuto metodu zná asi každý, dá se však používat v různé formě. Základem je rychlé shromáždění informací, nápadů, námětů k danému tématu. Většinou se jedná pouze o pojmy, které žáky napadnou v první chvíli oznámení dané problematiky. Mezi různé formy, které jsem měla na mysli, patří: zápis těchto pojmů na tabuli, a to buď vyučujícím, nebo je chodí psát sami žáci. Další formou je pouze slovní „přestřelka“, žáci své nápady pouze oznamují vyučujícímu.

Dále lze také využít znázornění obrázkem nebo symbolem, nebo přinesení předmětu, který najdou ve škole nebo ve třídě, a který souvisí s danou problematikou. Jak zmiňuje Švingalová, tato metoda je výhodná z hlediska času a využít ji můžeme jako úvod k tématu, ale také naopak jako závěr, kdy zjistíme, co všechno si žáci pamatují.

¹⁷ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5, str. 72/73.

Je důležité podporovat nápady žáků a nijak je nekritizovat, později mezi nimi můžeme společně s žáky hledat souvislosti.

Podle Maňáka, Švece je hlavním přínosem brainstormingu produkce velkého množství nápadů a návrhů na řešení konkrétního problému v krátké době. Nejedná se o metodu dořešení problému, ale jde o tvořivé náměty a nápady žáků. Jako učitel se nám jedná o rozvoj kritického myšlení a zhodnocení daného tématu žáky. Mezi pravidla brainstormingu patří:

„Nepřipouští se kritika žádných navrhovaných řešení, nápadů. Posuzování nápadů se odkládá až do další fáze.

Pozornost je zaměřena na vyprodukování co nejvíce nápadů.

Každý návrh, nápad se musí zapsat.“¹⁸

Situační a inscenační metody

Žáky dostaneme do určité situace a sami si mohou vyzkoušet, jak by reagovali. Formou scénáře, kdy si scénku sami přehrají. Situační metoda se může vztahovat na konkrétní a reálné problémy za života. Maňák uvádí několik fází řešení situace. První fází je volba tématu. Volba tématu musí korespondovat s cíli výuky, a také mentalitou a připraveností žáků, pro které je určena. Na úroveň situační metody musíme dát pozor především kvůli fyzickému a mentálnímu věku žáků, musí být schopni situaci pochopit, vžít se do ní a nějakým způsobem se ji snažit vyřešit a reagovat na ni. Druhou fází je seznámení se s materiály, přístup k základním faktům. Poslední jsou vlastní studium případu a návrh řešení.

I tady bychom našli další dělení a je jen na nás, jakou konkrétní metodu zvolíme.

¹⁸ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, str. 164.

Maňák navrhuje:¹⁹

- Metodu rozboru situace, založenou na studiu písemných materiálů a následnou diskuzí.
- Metodu konfliktní situace, která se zaměřuje především na osobní vztahy. Žáci se seznamují s různými situacemi, které jsou v rozporu s našimi zvyky, tradicemi, názory ... U těchto situací nemusí žáci dojít k shodnému řešení, ale i toho můžeme využít, právě pro zdůraznění rozlišnosti našich postojů.
- Metodu incidentu, kdy učitel žáky seznámí se situací. Další informace se žáci dozví pouze dotazy na učitele a na jejich základě musí najít řešení.
- Dynamická situační metoda, která je z nich neobtížnější. Případy se většinou řeší ve skupinách. A pracuje se s omezeným přísunem informací.

„Podstatou inscenačních metod je sociální učení v modelových situacích, v nichž účastníci edukačního procesu jsou sami aktéry předváděných situací“²⁰ Zde kombinujeme řešení problémové situace a hraní rolí, žáci si lépe představí problém a snaží se nalézt jeho řešení. Tuto metodu je vhodnější zvolit ve třídě, kde se žáci navzájem dobře znají a rozumí si. Ne každému vyhovuje „předvádět se“ před celou třídou. Výhodou naopak je, že se žáci naučí lépe komunikovat a veřejně vystupovat, což je v dnešní době výhodné.

Řešení problému

Řešení problému je svým způsobem „... učení cestou samostatného objevování ...“²¹ tím, že si žáci sami naleznou řešení a jeho způsob, naučí se samostatně pracovat a lépe si poznatky zapamatují.

¹⁹ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

²⁰ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, str.123.

²¹ MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5, str.114.

Práce s textem a obrázky

Práce s textem může mít různé podoby např. komiks, formulář, fotografie, různé texty a příběhy atd.

Jako první bych zde zařadila práci s učebnicí. Učebnice jsou tvořeny na základě textů a cvičení k nim nebo různými úkoly s obrázky, články atd. Další textový materiál je možné najít kdekoli v médiích, články z novin, internetové zdroje. U této metody podle Maňáka, Švece převažuje žákovo učení a přístup, učitel je zde pouze jako zprostředkovatel. U takovéto práce je nutné stanovit přesně cíle, kterých chceme dosáhnout. Např. zda chceme, aby si žák udělal z textu poznatky a získal nové informace.

Vyvodit z textu určitý závěr, najít řešení a zhodnotit ho nebo prezentovat obsah vlastními slovy, tak jak tomu žák porozuměl.

Zajímavým příkladem práce s textem, může být vytvoření vlastního komiksu. Žákům zadáme konkrétní situaci nebo téma a jejich řešení budeme chtít prezentovat prostřednictvím komiksu, stačí několik „okének“.

Projekty

Pro výuku Multikulturní výchovy je bezesporu vhodná projektová výuka. V projektech uplatníme více pracovních postupů a metod, které mají žáci zvládnout. Jedná se například o sběr informací, tvořivost, spolupráci, kritické zhodnocení situace, ...

Projektová výuka řeší problémy komplexněji a má praktický rozsah. U projektu nezáleží na časové dotaci, záleží pouze na volbě tématu a vyučujícím, jak chce projekt pojmout a jakou na něj vyčlení časovou dotaci.

Podle Maňáka lze tvorbu projektu rozdělit do několika fází:²²

- Stanovení cíle. Stanovit si, čeho chceme dosáhnout a dokázat motivovat žáky.
- Vytvoření plánu řešení. Každý žák má svůj úkol, učí se vzájemné spolupráce.
- Realizace plánu a jeho zhodnocení. Zjišťujeme přínosy a postup při tvorbě projektu.
- Seznámíme se s prací ostatních a svou jim představíme a ukážeme naše řešení problému.

Jak je zřejmé z výběru vhodných metod, převažují **metody aktivizační**, kdy je aktivita převedena z učitele na žáka. Což je důležité i při formování postojů a utváření hodnot.

²² MAŇÁK, Josef. ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

2 Multikulturní výchova v RVP ZV

Jako první je zmínka o multikulturní výchově uvedena v Bílé knize. Určuje základní vzdělávací cíle na základních školách, a mnohem více se právě zde věnuje multikulturní výchově, než bylo dříve. Především se věnuje těmto cílům: „*Multikulturní výchova na základě poskytování informací o všech menšinách, zejména romské, židovské a německé, jejich osudech a kultuře, utváří vztahy porozumění a sounáležitosti mezi nimi.*

Vychovávat k partnerství, spolupráci a solidaritě znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství různých národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního světa.“²³

V rámci školního vzdělávání se multikulturní výchova dostala do nejdůležitějších dokumentů ČR upravujících státní vzdělávání a z nich do vzdělávacích programů, osnov a učebnic. Nevyskytuje se jako samostatný hlavní předmět, ale začleňuje se mezi tzv. průřezová témata.

*„Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání.“*²⁴ Tato oblast se stává důležitou součástí základního vzdělávání především z hlediska postojů a hodnot žáků. Má za úkol rozšiřovat jeho obzory a pohledy na různé problematiky současnosti.

Také může vytvářet individuální a informačně zaměřené uplatnění pro žáky, rozvíjet jejich znalosti, ale i vzájemnou spolupráci a komunikaci. Všechna průřezová témata mají jednotnou specifickou charakteristiku, podle které jsou zpracovávána.

²³ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2, str.20.

²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Podle RVP ZV obsahují: „charakteristiku průřezového tématu, v níž je zdůrazněn význam a postavení průřezového tématu v základním vzdělávání. Dále je vyjádřen vztah ke vzdělávacím oblastem a přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot.“²⁵

Tato témata jsou dále zpracována do tematických okruhů s různými náměty a činnostmi, jejich další zpracování je však v kompetenci jednotlivých základních škol. Průřezová témata procházejí všemi vzdělávacími obory a umožňují jejich propojení, a nalezení souvislostí. Tím rozvíjí širší záběr vědomostí žáků, a rozvoj jejich klíčových kompetencí.

Průřezová témata nejsou pouze doplňujícím učivem, které je možné v rámci návaznosti povinných předmětů využít, ale patří mezi povinná témata, které je nutné do výuky na druhém, ale i prvním stupni zařadit. Další rozdělení a začlenění těchto témat do výuky už si stanovují jednotlivé školy samy v rámci ŠVP.

Často jsou tato témata vyučována jako součást jiného předmětu nebo pomocí projektů, volitelných seminářů nebo kurzů. Méně často stojí jako samostatný předmět.

„ Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu.“²⁶

V rámci multikulturní výchovy bychom nejen u žáků měli rozvíjet smysl pro toleranci, solidaritu, spravedlnost a především respekt a pochopení sociokulturní rozmanitosti, umožnit širší pohled do těchto kultur, jejich porozumění a na základě toho i uvědomění si vlastní identity, hodnot a tradic naší kultury, rozvíjet zvyklosti a poznání kultur menších etnik a jejich začleňování do kultury naší. V dnešní době, kdy v českých školách studuje mnohem více dětí různých kultur, je důležité rozvíjet vzájemnou toleranci, poznání a zabránit předsudkům, vést je ke vzájemné spolupráci a komunikaci.

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Multikulturní výchova nám zprostředkovává poznání a uvědomění si vlastní kultury, ale také porozumění ostatním kulturám v dnešní sociokulturní rozmanitosti. Podle RVP ZV chápeme nejen multikulturu z pohledu většinové kultury, ale soustředí se také na rozvoj kulturních specifík menšinového etnika a jejich poznávání majoritní kultury. Tedy tato výchova by měla fungovat dvěma směry, a jedná se především o vzájemné poznávání a respekt mezi odlišnými kulturami. V RVP ZV je přímo uvedeno, že „*Multikulturní výchova se hluboce dotýká i mezilidských vztahů ve škole, vztahů mezi učiteli a žáky, mezi žáky navzájem, mezi školou a rodinou, mezi školou a místní komunitou.*“²⁷ Právě ve škole se mohou střetávat žáci z nejrůznějšího kulturního i sociálního prostředí. Multikulturní výchova je součástí téměř všech vzdělávacích oblastí.

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

2.1 Přínos k rozvoji osobnosti žáka

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti*
- *rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých*
- *učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých*
- *učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné*
- *rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin*
- *rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie*
- *učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,*
- *poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.*²⁸

²⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.*

„V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je*
- *napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí*
- *stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu*
- *pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti*
- *vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu*
- *učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám*²⁹

Přínos Multikulturní výchovy jako průřezového tématu je bezesporu v jeho orientaci nejen na oblast vědomostní, ale především v oblasti rozvoje postojů, dovedností a utváření a uvědomování si hodnot.

V této oblasti je dle mého názoru průřezové téma Multikulturní výchova vymezeno dostatečně.

Za pozitivní považuji v rámci RVP ZV u vzdělávacích oblastí vymezení očekávaných výstupů, které u průřezového tématu postrádám. V praktické části v rámci návrhu vhodného metodického postupu jsem na základě přínosů průřezového tématu vytvořila škálu očekávaných výstupů orientovaných na žáka (viz kap. 6).

²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

2.2 Tematické okruhy

„Tematické okruhy průřezového tématu by měli vycházet z aktuálního dění ve škole a v místě školy a také v současné společnosti. Tím se řídí i výběr konkrétního okruhu, který mohou ovlivnit učitelé, ale i samotní žáci nebo rodiče, záleží na každé škole.“³⁰

- **Kulturní diference**

Zabývá se dvěma pohledy na jedince. Prvním je jedinečností každého člověka, jeho vlastností, dovedností a schopností, zabývá se celou jeho duševní i tělesnou stránkou. Dále pak také jedincem jako součástí určitého kulturního etnika a společnosti. Jedinec poznává vlastní hodnoty, kulturu a tradice. Také se učí respektu k odlišným etnikům, především žijících v místě školy, ale i v rámci majoritní společnosti v České Republice.

Tyto jeho znalosti se postupně rozvíjí od poznání sebe a své kultury, k poznání menšinové společnosti nebo etnika nejprve v jeho okolí, později v majoritní společnosti (můžeme říci v České republice), poté v Evropě a nakonec v celém světě. Nejde o to znát tradice a zvyky všech etnických skupin a národů, ale naučit se toleranci a respektu vůči odlišnostem jiných kultur.

Toto téma je možné zařadit do několika oblastí v rámci předmětů na druhém stupni ZŠ. Jedním z nich je i český jazyk, v rámci různých jazyků, jakým je náš národní jazyk a jeho původ. A také v rámci rozšiřování komunikačních dovedností. Na to bychom mohli navázat v dějepise, kde se žáci učí o původu a vzniku celého našeho národa, a národů ostatních. Také jejich vzájemnému soužití a spolupráci nebo naopak o jejich konfliktech.

- **Lidské vztahy**

Tento okruh se již více zaměřuje na vzájemnou spolupráci a tolerantní vztahy. Při těchto pojmech učíme žáky, že při vzájemné spolupráci a toleranci nezáleží na tom, jakého jsme původu, národnosti, rasy nebo vyznání.

30 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-04]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Tolerance, je slovo, které je pro multikulturní výchovu jedno z klíčových, a které se připomíná téměř v každém tematickém okruhu. Dalším úkolem tohoto okruhu je udržovat a rozvíjet spolupráci s jinými lidmi bez ohledu na kulturní, sociální nebo náboženskou příslušnost. Vzájemné obohacování se kultur navzájem a řešení konfliktu vznikajících nedorozuměním mezi kulturami. Snaží se odbourat jednotlivé předsudky a stereotypy, které si jednotlivé kultury utvářejí o ostatních. Ve výuce bychom to mohli uplatnit prostřednictvím základních morálních norem, seznámením s odlišnými hodnotami jednotlivých kultur. Co je slušné v naší společnosti, může být v jiné bráno jako urážka. Rozvíjíme také kvality žáků v oblasti rozvoje tolerance, empatie a solidarity.

- **Etnický původ**

Jedná se o rovnocennost a vzájemnou rovnost všech etnických skupin a kultur. Žák by se měl dozvědět základní informace o různých etnických menšinách a kulturních společnostech žijících především v České republice a Evropě. Každá kultura má různé způsoby života, tradice a hodnoty, odlišné vnímání světa.

Tuto problematiku lze zařadit nejen v rámci výuky v běžných předmětech a v rámci Výchovy k občanství, ale také v rámci různých besed a programů, které nabízejí některé neziskové organizace a různá společenská, kulturní nebo poradenská centra.

- **Multikulturalita**

Je o rozmanitost současného světa a vývoj multikulturality do budoucnosti. Je prostředkem vzájemného obohacování se mezi kulturami. Toto téma bychom mohli zmínit například v rámci výtvarné výchovy. Prostřednictvím umění a kultury, můžeme žáky upozornit a ukázat jim, jak se kultury a historie navzájem ovlivňovaly v umění, což se prolínalo a nadále i prolíná do praktického života. Prostřednictvím umění lze žákům ukázat, jak ho ovlivňovaly hodnoty a tradice, které lidé tehdy vyznávali. Jak se hodnoty a tradice lišily podle období i území, a postupně se měnily a vyvíjeli.

- **Princip sociálního smíru a solidarity**

Záleží na každém jedinci, zda odstraní ze svého smýšlení diskriminaci a předsudky vůči etnickým skupinám. Každý by se měl zamyslet nad svým chováním vůči menšinám v okolí a vztazích soužití v multikulturní společnosti. Zde bychom se mohli zaměřit na „člověka jako jedince“ a také na „člověka ve společnosti“.

Každý jedná sám za sebe a měl by být schopen nést za své činy i výroky odpovědnost. To jak se chováme, vrhá světlo i na celou společnost. Snažíme se o odstranění předsudků, stereotypů a také předcházení diskriminace a rasismu. V rámci solidarity můžeme zmínit i neziskové a humanitární organizace, které se zaměřují na pomoc druhým.

V oblasti tematických okruhů bych uvítala jejich podrobnější vymezení. Témata jsou buď velmi obecná, vymezena na konkrétní skupinu, případně zaměřena na jejich rozdíly.

2.3 Neziskové organizace a centra pro výuku multikulturní výchovy

Informovanost o multikulturní výchově, a multikulturní společnosti, neprobíhá jen prostřednictvím výuky na základních, a středních školách. Často se s ní můžeme setkat prostřednictvím různých besed, vzdělávacích programů, aktivit a dalších činností různých nadací, vzdělávacích agenturách nebo společenských centrech. Na jejich stránkách najdeme mnoho informací, nabídek programů, publikací a také návrhů aktivit a realizace výuky multikulturní výchovy, které se dají využít v hodinách výchovy k občanství. Takovýchto organizací bychom mohli najít několik, a i takové, které nejsou přímo zaměřené na multikulturní výchovu, bychom s ní mohli částečně spojit. Já uvedu jen několik, s kterými jsem sama pracovala a z kterých jsem čerpala informace.

Multikulturní centrum Praha³¹

Jedná se o občanské sdružení, které zajímá otázky spojené se soužitím lidí různých etnických, národnostních, ... kultur v České republice, ale i v jiných částech světa. Tato organizace byla založena v roce 1999 a neustále rozšiřuje svou nabídku služeb a vzdělávací činnosti. Podle dostupných informací, centrum není zaměřené pouze na jeden okruh lidí, např. učitele, ale zaměřuje se i na širokou veřejnost, prostřednictvím různých seminářů, kurzů. Mezi hlavní cíle MKC patří informovat nejširší veřejnost i odborníky o soužití etnik v ČR i jiných částech světa. Vytvářet prostor pro komunikaci a poznávání různých kultur. Také podpora interkulturní gramotnosti jednotlivců, ale i institucí v České republice.

Velkou výhodou je otevřená knihovna pro zájemce o multikulturní literaturu. Velmi se mi také líbí informovanost pro nejmenší, kdy MKC spolupracuje s časopisem MATEŘÍDOUŠKA. Kde představuje čtenářům znaky různých kultur.

³¹ Multikulturní centrum Praha. [online].[cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.mkc.cz>.

Jeden svět na školách³²

Je jedním ze vzdělávacích programů společnosti Člověk v tísni. Výukovými materiály reagují na aktuální situaci a výzvy ve světě. Jejich hlavním předností je, že kladou důraz na praktičnost všech materiálů, z tohoto důvodu při jejich tvorbě spolupracují s učiteli.

Výukový materiál zpracovávají a žákům předávají prostřednictvím filmů, diskuzí a výukových aktivit, konkrétními příběhy. Právě učitelům poskytují většinu materiálů online. Mezi některé jejich projekty patří např. Příběhy bezpráví, školní projekce a semináře. Tento program je také již několik let realizován i v zahraničí.

Varianty

Tento program zahajuje svojí činnost v roce 2001. Každý rok vytvářejí svůj program a aktuální projekty nebo programy. Vizí variant je inkluzivní společnost a otevřenost škol pro každého, která vede ke globální odpovědnosti a rozvoje tolerance a respektu k druhým. „*Hodnoty, ze kterých při naší práci vycházíme, jsou **úcta, odpovědnost, svoboda, partnerství a víra v potenciál každého člověka.***“³³

Organizace poskytuje informační a metodickou podporu, vzdělávací kurzy, didaktické materiály a odborné konzultace školám, učitelům i veřejnosti.

ADRA³⁴

Je mezinárodní humanitní organizací, která poskytuje pomoc lidem v nouzi. Nepracuje pouze v rámci krizových životních nebo přírodních událostí, ale soustřeďuje se také na vzdělávací programy, především v rámci globálního rozšiřování světa.

Pomocí programů, žákům ukazuje pohled na život a svět jiných dětí z různých koutů světa, národnosti, etnika nebo sociálního postavení.

³² JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH. [online]. [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz>.

³³ VARIANTY. [online]. [cit. 2015-06-09]. Dostupné z: www.varianty.cz/nase-mise.

³⁴ ADRA. [online]. [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.adra.cz>.

3 Základní pojmy

O základních pojmech multikulturální výchovy je důležité se zmínit hned z několika důvodů. Prvním je, že bez znalosti těchto pojmů nemůžeme porozumět souvislostem, které chceme žáky naučit, jsou základem celé multikulturální výchovy. Toho, co vůbec chceme žáky naučit. A správné porozumění pojmům nám pomůže uvědomit si vlastní vnímání a cítění a to, že takto to vnímá každý člověk, každý tak cítí svou kulturu nebo to, ke kterému národu nebo etnické skupině patří.

V této větě jsem uvedla hned několik pojmů, které vysvětluji v této kapitole a bez znalosti definic těchto pojmů a toho, co představují, bych vůbec nemohla pokračovat v dalších kapitolách a výuce multikulturální výchovy.

Kultura

Definice kultury bychom v různých literárních pramenech našli hned několik. Všechny jsou si velmi podobné, a buď jsou podrobnější, nebo stručnější. Já jsem vybrala jednu z definic, která si myslím vystihuje pojem kultura v jejím základu, ale vystihuje tento pojem. V slovníku sociologických pojmů najdeme velmi obsáhlou definici tohoto pojmu, jde tedy o: „*Souhrn životních forem, hodnotových představ a životních podmínek lidí žijících v určité době na nějakém území. Pojem kultura mívá i další významy. Nemusí se týkat jen společnosti jako celku, ale třeba jen jedné skupiny. Stejně tak může označovat souhrn symbolických systémů a obsahů v dané společnosti, například náboženství, vědu, umění.*“³⁵ Kultura ukazuje, že lidé nežijí pouze podle zákonů přírody, ale že vytvářejí vlastní pravidla, mění své okolí pro svoje potřeby, fyzické, psychické i sociální. Kultura se vyvíjí s časem a závisí na znalostech a schopnostech člověka, jak dokáží pracovat např. s přírodními materiály. podle sociologického slovníku vnímáme v úzkém smyslu pojem kultura především jako umění, hudba, divadlo a další. V širším smyslu bychom kulturu měli chápat jako vše vytvořené člověkem. Mění se v čase a v prostoru, není dědičná, ale šíří se, předává z generace na generaci a postupně s časem se vyvíjí a mění.

³⁵ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str. 136.

Kulturu se učíme a poznáváme, a to nejen kulturu jiných národů nebo etnik, ale také svou vlastní v průběhu našeho dospívání.

Projevuje se v několika aspektech, jak zčásti uvádí definice, a to jsou výtvořiny lidské práce, sociokulturní chování (normy, zvyky, tradice hodnoty a kulturní vzorce), ideje (také náboženství a jakákoliv víra) a posledním aspektem jsou instituce organizující lidské chování.

Cílem multikulturní výchovy ve spojení s kulturou je vytvoření multikulturní společnosti. Takové společnosti, ve které lidé žijí mezi sebou na základě respektu vůči sobě, ale také vůči svým kulturám. Kultura každého národa je od sebe odlišná, s velkými nebo malými rozdíly musíme respektovat zásady a tradice, které se od naší kultury mohou značně lišit. Rozdíl kultur nemusíme hledat jen mezi velkými národy nebo etnickými či náboženskými skupinami, i když tam jsou samozřejmě nejznatelnější, ale také mezi různými skupinami jednoho národa nebo etnika. Takové kultury jsou součástí celku, přesněji řečeno se jedná o menšinovou kulturu v rámci většinové. Taková kultura se nazývá subkulturou. Členové subkultury uznávají hodnoty a tradice kultury většinové, ale liší se například odlišným životním stylem, něčím co je ovlivňuje a odlišuje od většinové společnosti a tedy i kultury, opět bychom definici našli v sociologickém slovníku.

Jako příklad můžeme uvést různé skupiny ovlivněné například hudebním stylem, jako jsou rockeři, punkeři, tak zvaní gothic neboli děti noci. Nebo také odlišnou sexuální orientací, ale i životním stylem podle toho kde žijí, například farmáři, zemědělci. Cílem multikulturní výchovy je pak naučit se respektu a vzájemné spolupráci mezi jednotlivými subkulturami a kulturami, uvědomit si, že všichni jsme si rovni.

Ne vždy to tak však funguje, existují skupiny, které se naopak velmi odlišují od společnosti, ve které žijí. Neuznávají hodnoty většinové společnosti, porušují její pravidla hodnoty a normy. Takovéto skupině se podle sociologického slovníku říká kontrakultura.

Jako příklad bych uvedla extrémisty, kteří jdou i proti zákonům majoritní kulturní společnosti. Nebo také mafie, bezdomovci. Už podle názvu kontrakultura je vidět, že se jedná spíše o horší, řekla bych nepřizpůsobivou skupinu části společnosti.

Pokud se necítíme součástí naší kultury a národnosti můžeme naši kulturu opustit. Lidé se pak stávají členem jiné kultury. Tento proces se nazývá asimilace. Opouštíme naše zvyky, tradice a hodnoty a přejímáme hodnoty jiné kultury.

Identita, etnikum a národnost

Každý z nás je členem nějaké skupiny, má určitou svojí identitu. Identita je: „*Hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity. (Jakým člověkem jsem a čím e liším od druhých.)*“³⁶ pod tento pojem zahrnujeme i hodnoty, jimiž se řídíme. Sociálních identit, to kým se cítíme být, záleží na prožívání k příslušnosti určité společnosti nebo skupině. Členem skupiny se můžeme stát nejčastěji třemi způsoby:³⁷

- narozením,
- zvolením,
- výkonem.

Tím, že se narodíme, se automaticky stáváme členy několika skupin, a získáváme s ní identitu, i když ta se může v průběhu našeho života změnit. Samozřejmostí, a první skupinou, do které se začleníme je rodina. Je to primární skupina nám nejbližších lidí. Dalšími skupinami je národ, do této skupiny se narozením začleňujeme automaticky podle národnosti našich rodičů, a také naše rasa. Narozením si také nemůžeme vybrat sociální postavení a sexuální orientaci, tím se nevědomky řadíme k dalším skupinám, které zatím nemůžeme nijak ovlivnit.

Oproti narození, se zvolením můžeme dostat do jakékoliv skupiny, kterou si vybereme podle našich zájmů a cílů. Vybereme si skupinu, které nás bude zajímat z důvodu našich hodnot, cílů nebo zájmů. Např. politickou stranu, sportovní klub a mnohé další. Součástí této skupiny se staneme na základě určitého typu přijetí a splnění jeho podmínek. V rámci takovéto skupiny pak musíme dodržovat pravidla, hierarchii a myšlenky skupiny.

³⁶ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.106.

³⁷ *Uprchlíci a migranti*. [online]. Varianty[cit-06-18]. Dostupné z: www.varianty.cz.

Pokud je to možné, z jakékoliv takovéto skupiny je možné po splnění výstupních podmínek také odejít. Zvláštní příkladem takovéto skupiny, kterou bych sem zařadila, jsou sekty. O nich se zmiňuji později v rámci náboženství, jelikož sekty bývají nejčastěji náboženského původu.

Poslední možností začlenění se do nějaké skupiny je na základě našeho výkonu. Někakým způsobem chování, naší činností nebo dovednostmi jsme se zasloužili o to, stát se členem určité skupiny. Příkladem může být naše získané vzdělání, profese (jsme členy např. skupiny lékařů, právníků, sklářů, ...) nebo také na základě rodičovství.

Z toho je zřejmé, že skupin bychom našli nepřeberné množství a můžeme se stát členy i několika skupin najednou. Tady tedy více narážíme na pojem identita a její mnohovrstevnatost. Identifikujeme se s určitou skupinou, a může jich být i více. Ale také menší skupiny, s kterými se identifikujeme je součástí některé větší skupiny a ta zase skupiny větší. Například jsme členy politické skupiny, tato politická skupina je součástí etnika, to je součástí národa a ten je součástí jedné rasy.

Dalším pojmem je etnická identita nebo etnická skupina.

„Skupina jedinců, kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebepojetím, vědomím společenského původu a také tím, že jsou jako etnicky odlišní vnímáni druhými. To kým se cítíme být, nebo jak se narodíme, ke kterému národu patříme.“³⁸

Jak uvádí Průcha, mezi znaky národnostní identity patří:³⁹

- jazyk,
- území,
- dějiny a kultura,
- emocionalita.

³⁸ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.75.

³⁹ PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

Každý národ mluví svým jazykem, který se od malička učíme, a je součástí naší kultury. Národ spravuje a obydluje určité území, stát oddělující se od sebe hranicemi. Neznamená to však, že pokud nežijeme na území svého státu, nejsme součástí národa.

Především v dnešní době, kdy mnoho lidí cestuje přes hranice různých států a národů z důvodu práce a obživy. Každý národ má své vlastní dějiny a kulturu, které se vyvíjeli společně s ní. Dějiny některých národů mohou být společné, tak jako najdeme společné prvky kultury.

Protože utváření a specifikace jednotlivých národů vznikaly postupně s dobou a vývojem. Proto dějiny jednoho národa mohou být obsáhlejší než jiného.

Je velmi zvláštní znak identity, je ojedinelý každému člověku. Jedná se o to, kým se cítíme být. I když většina národa se drží svých tradic, hodnot a dějin a je velmi pyšná a hrdá na to, kým je. Mnohé příklady i pro čechy, bychom našly v nespočetně historických událostech.

Z těchto poznatků vyplývá několik dalších důležitých pojmů, které specifikují etnické cítění, souhlas, ale i nenávisť.

- **Etnocentrismus** bychom mohli definovat jako cítění a začlenění se k jednomu národu. Přesněji: „*Postoj, jehož stoupenec považuje vlastní kulturu za střed světa.*“⁴⁰ Vidíme v něm pouze to dobré a jen na to se soustředíme, ostatní aspekty nebereme na vědomí. Není to nejlepší pohled na naši kulturu, protože máme představu, že naše kultura je ta nejlepší, určující a ostatní tedy dělají věci špatně, pokud je dělají jinak, než mi. Tento pocit je přirozený, ale nesmí se právě zahnat do extrému.
- **Segregace** by se právě dala nazvat takovým extrémem. Cílem segregace je oddělit odlišnou subkulturu nebo celou kulturu jak uvádí Jandourek.⁴¹
- Nejdramatičtějším a také nejhorším způsobem jak může vyústit nenávisť nebo přehnané nadnesení naší „nejlepší“ kultury oproti ostatním je **genocida**.

⁴⁰ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.76.

⁴¹ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

Diskriminace

„Rozdíl mezi lidmi nebo situacemi na základě objektivních kritérií.“⁴² Kritériem může být téměř cokoliv, čím se člověk liší od určité skupiny nebo od nás samotných. Jako příklad můžeme uvést barvu pleti, vyznání, sexuální orientace, ale také mnohem jednoduší příklady jako je odlišný věk, míra inteligence a další. Je to široké pojetí tohoto pojmu, přesto některá kritéria mohou jednotlivce od ostatních značně znevýhodňovat například při hledání zaměstnání.

Bylo běžné, a i v dnešní době bychom v některých zemích našli takovéto příklady, že lidé tmavší pleti neměli stejná práva jako lidé pleti bílé. Ženy neměly stejná práva jako muži, příkladem je volební právo, to ženy získali mnohem později než muži. Rozdílnost a diskriminace mezi muži a ženami je právě častým příkladem dnešní doby. I když v dnešních moderních společnostech se tyto rozdíly velmi rychle ztrácí.

Rasismus

„*Rasismus je souhrné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se v nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevuje v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém) či násilí.*“⁴³ . Rasismus dokonce podle některých lidí zpochybňuje právo jiných na existenci.

Xenofobie

Tento pojem je podobný právě pojmu rasismus a často se také využívá v podobných souvislostech. Pro upřesnění: „*xenofobie je odmítavý nebo nepřátelský postoj vůči jednotlivcům nebo skupinám, které jsou považovány za odlišné.*“⁴⁴

Tady bychom našli značnou podobnost v těchto dvou pojmech.

⁴² JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.59.

⁴³ PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2, str.39.

⁴⁴ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.247.

Důvody xenofobie bychom našly různé, etnické, náboženské, sociální, kulturní i ekonomické. Xenofobie vyjadřuje vymezení negativního postoje vůči cizincům a nadnesení pozitivního obrazu našince. Obecně lze říci, že se jedná o strach z cizího člověka.

Stereotypy a předsudky

Se stereotypy se setkáváme ve všem v našem okolí, v názorech lidí, v médiích, zprávách a dalších prostředcích. Díky těmto stereotypům nálepkujeme jednotlivce podle toho, jaké máme zkušenosti s celou skupinou nebo kulturou, jejíž jsou součástí. „*Emocionálně silně zabarvený úsudek o druhých osobách, skupinách nebo nějakých záležitostech, který je možno jen obtížně změnit na základě nových zkušeností a informací*“⁴⁵, takto bychom mohli definovat předsudek podle sociologického slovníku. Jedná se i druh stereotypu. Předsudek se často zakládá na neúplných informacích, které navíc nejsou naší osobní zkušeností.

Existuje však i termín pozitivní stereotyp, např. že černoši jsou vynikající běžci. Ale i tady se jedná o obecné tvrzení, které nemusí platit pro každého jednotlivce. A v tom je problém, předsudky nám neumožňují nestranně hledět na jednotlivce, ale rovnou ho škatulkujeme. Také jsem zde zmínila pojem nálepkování. To s tím úzce souvisí a je žákům mnohem bližší. Najít příklad takového nálepkování je ve škole velmi snadné. Pokud učitel nebo i spolužáci o někom řeknou, že je šprýmař, šprt nebo „grázlík“ toto označení mu často zůstane. A pokud mluvíme o šprýmaři z konkrétní třídy, hned víme, o kterého žáka se jedná. Takový žák se své nálepky velmi těžko zbavuje, i když se změní a může pro něj být těžké tomuto označení dostat.

⁴⁵ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2, str.185.

4 Kulturní etnika

Etnický původ patří mezi základní témata Multikulturní výchovy z RVP ZV. Jedná se především o to, seznámit žáky s rozdílnostmi mezi jednotlivými kulturami. Každá etnická skupina nebo kultura má své zvyky a tradice, které se mohou (někdy i velmi velkým rozdílem, mají opačný význam) lišit od našich zvyků a tradic. Podle naší kultury, našich zvyků, tradic a hodnot, které vyznáváme a považujeme za správné, hodnotíme i kultury jiných skupin. Je důležité žáky upozornit, že jiné tradice ještě neznamenají špatné tradice, nebo něco, za co bychom ostatní měli odsuzovat.

Hlavním důvodem prolínání se kulturních a etnických skupin je migrace. Pro migraci mohou mít lidé mnoho důvodů a především v dnešní době a společnosti není možnost přestěhování se, nebo změna občanství takovým problémem, jako tomu bylo dříve. V zásadě máme dva typy migrace, a to mezinárodní a vnitrostátní, přičemž vnitrostátní je na území jednoho státu. Tato migrace je především kvůli práci, studiu nebo rodinných důvodů. U větších států je samozřejmě větší a znatelnější. Tato migrace však nemění etnickou strukturu obyvatelstva.

Příčin migrace je hned několik a ne vždy to je dobrovolné. Z tohoto důvodu můžeme dále rozdělit migraci na dobrovolnou a vynucenou. Dobrovolná migrace je například z důvodu studia, zaměstnání, sjednocení rodiny. Naopak vynucená migrace představuje nedobrovolné opuštění svého bydliště. Např. z důvodů přírodních katastrof, pronásledování osoby státem, ozbrojeným konfliktům, kdy je ohrožen život nebo svoboda jedince. Pojem migrace však neužíváme jen ve spojení se stěhováním lidí v dnešní době. Lidé migrovali už od svého počátku, za lepším územím, úrodnější půdou.

Na základě **Deklarace lidských práv** má právo každý člověk požádat o azyl jiné země. Takovíto lidé, se nazývají uprchlíci. Uprchlík je každý člověk, který se nachází mimo svůj domov a svou vlast, a má obavy z pronásledování z etnických, rasových, náboženských nebo národnostních důvodů. Nestačí pouze ekonomické důvody. V každém státě pak na různých principech fungují azylová zařízení. U nás je spravuje ministerstvo vnitra. Problém migrace republiky je probírán jako velmi aktuální téma.

Každý žadatel o azyl má několik práv, která nesmí být porušena. Mezi tato práva patří např. právo jednat při řízení ve svém rodném jazyce, právo na základní zdravotní a především bezplatnou péči, na základní potraviny a také právo na právníka. Ovšem každý žadatel má také určité povinnosti, kterými se během pobytu, i když dočasného, musí v dané zemi řídit.

Tyto povinnosti jsou např. dodržovat pravidla střediska a především dodržovat pravidla a zákony státu, v němž žádá o azyl. Nejčastější žadatelé o azyl k nám přicházejí z Afganistánu, Rumunska a z Ukrajiny. Nejaktuálněji jde o uprchlíky ze zemí s velice odlišnou kulturou, a to z oblastí Sýrie, Libye, Eritrei, Afganistánu, Iráku, Albánie, Somálska. Toto téma se v dnešní době dotýká celého světa a jeho situace se neustále mění. Evropské státy mají tyto uprchlíky přijmout a poskytnout jim základní pomoc a zaručit práva. Z čehož v dnešní době vzniká mnoho problémů a také rozporuplných názorů. Je nutné sledovat aktuální dění, a tomu přizpůsobit informace, které předáváme žákům. Je nutné žákům podat co nejvíce informací, tak aby byli schopni vytvořit si vlastní názor, tím předcházet předsudkům a podobám rasismu a diskriminace, které mohou přebírat od rodičů nebo médií.

V dnešní době značně přibývá zastánců radikálních rasově vymezených názorů, a roste také jejich troufalost a častější veřejné projevy. Tito zastánci jsou značně vymezeni proti přistěhovalcům, nebo příslušníkům jiné etnické skupiny.

Pojem národnostní menšina je uzákoněn pod číslem 273/2001 Sb.⁴⁶ Pod tímto pojmem rozumíme společenství občanů, žijících na území České republiky, kteří:

- Trvale žijí na stávajícím území ČR.
- Odlišují se od ostatních občanů etnickým nebo národnostním původem, jazykem, kulturou a tradicemi.
- Tvoří početnou menšinu a zároveň se snaží zůstat národnostní menšinou z důvodů zachování jazyka, tradic a hodnot.
- Mají dlouhodobý a pevný vztah ke společenství žijícímu na území ČR.

⁴⁶ Předpis č. 273/2001 Sb. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů [online]. [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>.

Příslušnost k jakékoliv národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na škodu a nevýhodou. Občanům těchto menšin se zaručuje všestranný rozvoj, stejná práva, ale i povinnosti.

Zajišťuje jim právo rozvíjet vlastní kulturu, rozšiřovat a přijímat informace v jejich rodném jazyce a sdružovat se v národních sdružení. Příslušníci etnických a národnostních menšin mají také právo na vzdělávání a veškeré úřední jednání ve svém rodném jazyce.

Stanoví-li to speciální právo, mohou také zakládat soukromé školy, kde se bude učit pouze jejich mateřským jazykem. Všichni jsme součástí jednoho společenství a každý má právo na život, vzdělání a své tradice. Toto bychom si měli uvědomit a naučit se vzájemnému respektu.

Největší a nejčastěji diskutovanou národnostní menšinou na našem území jsou Romové. Podle Jakoubka⁴⁷ jsou Romové specifickou menšinou, často vnímanou jako problémovou. Musíme si uvědomit, že tato menšina má zcela jiný způsob vnímání a pohledu na svět. Pocházejí z úplně jiného prostředí, mají jiné zvyky a vyznávají jiné hodnoty. Měli bychom se snažit pochopit jejich kulturu a především vnímat je jako jednotlivce, ne každý Rom krade, nebo je problémový, tak jak ho můžeme chápat díky dnešním předsudkům.

⁴⁷ JAKOUBEK, Marek, Tomáš HIRT. Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologická perspektiva. 2005, Plzeň.

5 Soubor metodických námětů

Nabízím soubor metodických námětů, které považuji za vhodné pro výuku multikulturní výchovy, a to především v rámci předmětu Výchova k občanství. Metodické náměty jsou uspořádány do bloků podle použité výukové metody (viz Tabulka č. 1). Diskuze, jako nepostradatelná metoda v rámci uskutečnění stanovených cílů, se prolíná všemi bloky. V úvodu jednotlivých bloků podávám osobní postoj k navržené aktivitě vycházející z teoretických znalostí i reflexí vzniklých na základě realizace aktivity v praxi.

Při tvorbě aktivit jsem se snažila zaměřit především na cíle, kterých chci u žáků dosáhnout. Naučit je něčemu novému jinou formou než je výklad. Některé aktivity jsou zaměřeny na ověřování informací, které si žáci po výkladu látky pamatují. Jedná se o zábavnější formu ověřování znalostí a získaných informací.

Mým dalším cílem bylo, aby si žáci uvědomili některé aspekty, kterými se multikulturní výchova řídí, sami. To, že žákům řekneme, že ne každý je stejný, má stejný způsob chování neznamena, že si to budou pamatovat a jednou se tím třeba i řídit. Snáze pochopí vliv médií, předsudků, naučí se toleranci, pokud si to sami vyzkouší nebo ověří na konkrétních příkladech.

U aktivit jsou možné drobné změny, právě v reakci na vlastnosti a spolupráci žáků ve třídě a mezi sebou. Dalším problémem, se kterým jsem se setkala, že sama jsem žáky neučila, a proto některé informace, které jsem po nich požadovala, ani mít nemuseli. Naopak jsem si vyzkoušela, že jiné formy výuky žáci většinou uvítají a v některých školách jsou i častou součástí výuky. Vhodnější pro ně jsou podle mne spíše ty kratší aktivity, které si „odbydou“ v rámci hodiny, baví je a berou je jako zpestření. U kvízových aktivit je také lepší několikrát formulovat různými způsoby otázku, aby ji žáci lépe pochopili. Sestavování aktivit mne bavilo, i když jsem si jistá, že po zkušenostech z praxe bude jejich tvoření snadnější, právě s ohledem na získané zkušenosti s učivem, ale především s žáky.

Tabulka č. 1 : Přehled metodických námětů

Metoda	Tematický okruh	Název aktivity
5.1 Pracovní list	Lidské vztahy - náboženská příslušnost	Náboženství
5.2 Práce s textem	Lidské vztahy - nesnášenlivost	Rasismus
5.3 Práce s obrázky	Lidské vztahy – předsudky a stereotypy	Co si o mě myslíš
5.4 Situační a inscenační metoda	Multikulturalita	Odlišnost kultur
5.5 Kvízové aktivity	Multikulturní výchova Národní cítění	Osmisměrka Křížovka AZ - Kvíz
5.6 Brainstorming	Lidské vztahy	Xenofobie
5.7 Řešení problémového úkolu	Etnický původ, princip sociálního smíru a solidarity, multikulturalita	Varianty A, B Přijdeme na to?
5.8 Projekt	Lidské vztahy	Vzory

5.1 Pracovní list

Náboženství

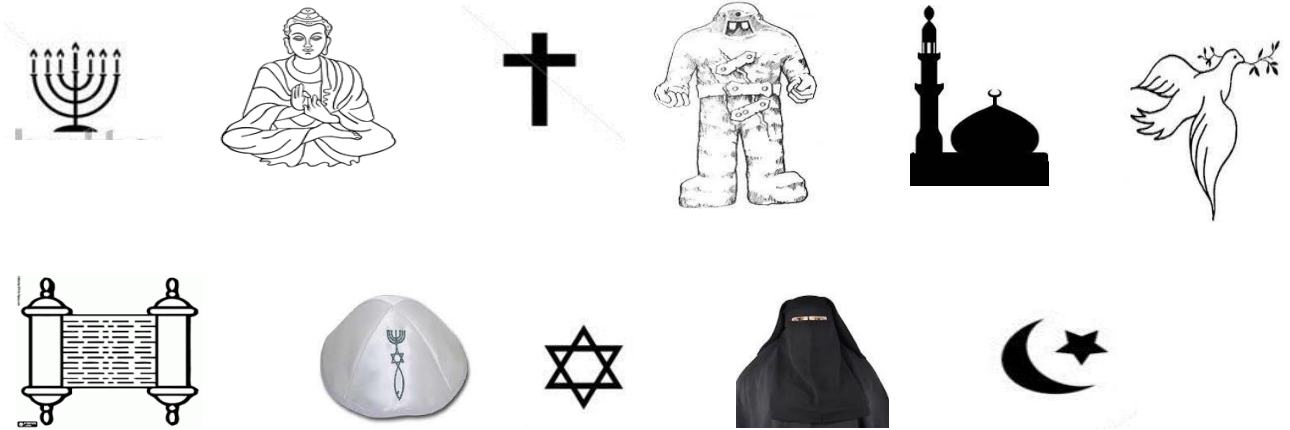
Předkládám pracovní list pro každého žáka se základními pojmy a symboly světového náboženství. U této aktivity jsem využila základní metodu, a to práci s textem té nejsnadnější formy. Žáci zde využívají svých dosavadních znalostí. Každý žák pracovní list vyplní sám podle toho, co již zná nebo co se naučil během výkladu nové látky. Tuto aktivitu je podle mne vhodné použít jako informativní nástroj pro vyučujícího i pro samotné žáky. Vyplněním pracovního listu učitel zjistí znalosti žáků o dané problematice a snadno se tato metoda dá aplikovat i na jiná témata.

Lze využít také lehkou obměnu této aktivity, kdy žáci pracují ve dvojici. Tím rozvíjejí i svoji spolupráci. Dvojice žáků by měla dva pracovní listy, které se doplňují. Žáci si navzájem vysvětlují pojmy a odpovědi hledají v pracovních listech. Podle reakcí některých žáků, je nutné aktivitu lehce upravit a přizpůsobit jejich znalostem. Záleží na tom, co jsme s žáky již na dané téma probírali a co chceme, aby znali.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žáci znají základními symboly jednotlivých náboženství.
- Žáci jsou schopni přiřadit pojmy k odpovídajícímu náboženství.
- Žáci si uvědomí nedostatky, které jim chybí a které by chtěli doplnit.

1. Přiřaď obrázky k náboženství

Křesťanství Islám Buddhismus Judaismus Hinduismus

2. Napište 2 významné křesťanské svátky, a co se při nich událo.

.....
.....

3. Vypište svatostánky jednotlivých náboženství.

.....
.....

4. Spojte pojem s odpovídajícím náboženstvím

Křesťanství	Tóra	Velikonoce	Jidáš
Islám	Korán	8dílná stezka	Višna
Judaismus	Zed' Nářků	Ramadán	Synagoga
Hinduismu	dalajláma	burka	Nepál
Buddhismus	Mohamed	jarmulka	reinkarnace
	Jan Křtitel	Mekka	

5.2 Práce s textem

Rasismus

Pro tuto aktivitu je vhodné použít jakýkoliv text, který se k námi probíranému tématu hodí. Ideálním samozřejmě je, pokud v médiích nalezneme aktuální článek, k aktuální problematické situaci ve světě.

Pokud takovýto článek nemáme, můžeme využít i starší články, týkající se např. některých základních pojmů multikulturní výchovy. Článek je vhodnější vybrat kratší, aby žáci měli více času si ho pročíst, soustředit se na něj a plně pochopit. A nechat žákům dostatečný prostor k jeho prostudování, někteří čtou pomaleji a je vhodné nechat jim článek přečíst víckrát. Rozborem článku rozvíjíme kritické myšlení žáků, které vyústí v diskuzi.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žák se snaží kriticky myslet a zhodnotit zadaný článek.
- Žák si uvědomí dobu, kdy se situace odehrála a za jakých podmínek.
- Žák vede diskusi ohledně podmínek, které vedli ke vzniku situace.
- Žák vysloví své názory ohledně následků dané situace.
- Žák zhodnotí a zkusí si, jak by v takové situaci jednal on, jako vysoce postavený politik.

Další cíle a otázky k diskuzi si učitel může zvolit podle vybraného článku a také podle vývoje samotné diskuze. Cíle samozřejmě nemusíme splnit všechny a mohou posloužit jako návod jakým směrem vést diskuzi.

Uvádím článek z lidových novin na téma rasismus.

Článek

Násilí v Izraeli: protest proti rasismu přerostl v pouliční bouře

Při nedělním protestu proti rasismu a policejní brutalitě v Tel Avivu utrpělo zranění 68 lidí a 43 jich bylo zadrženo. Demonstraci svolali Izraelci etiopského původu v reakci na nahrávku, na které je vidět bití izraelského vojáka s africkými kořeny dvěma policisty.

Deník Jerusalem Post s odvoláním na prohlášení izraelské policie uvedl, že 56 zraněných je z řad bezpečnostních složek, 12 bylo demonstrantů. Celkem 19 zadržených protestujících by se ještě kolem poledne mělo objevit před soudem.

Demonstrace se odehrála v neděli večer a v noci na pondělí v centru Tel Avivu. Po několika hodinách se protest vymkl kontrole, demonstranti házeli kameny a lahve na policii, ta proti nim použila slzný plyn a omračující granáty.

Izraelský premiér Benjamin Netanjahu po pondělním setkání se zástupci Izraelců etiopského původu přislíbil vytvoření zvláštního programu na pomoc této menšině. Odsoudil rovněž jakoukoli formu rasismu. Premiér Netanjahu se sešel nejen s organizátory demonstrací a zástupci komunity Izraelců etiopského původu, ale i se samotným vojákem Damasem Pakadou, jehož obtěžování dvěma policisty zachycené na videu protesty vyvolalo. Netanjahu po tříhodinové schůzce vyzval k „vymýcení rasismu“ z izraelské společnosti.

Zdroj: http://www.lidovky.cz/nasili-v-izraeli-protest-proti-rasismu-prerostl-v-poulicni-boure-1cz-/zpravy-svet.aspx?c=A150504_100322_In_zahranici_msl

5.3 Práce s obrázky

Co si o mě myslíš?

Tuto aktivitu bych ráda zaměřila na první dojem. To, jak na nás lidi působí, tím jak vypadají, jakou mají barvu pleti, jaké oblečení a mnoho dalších faktorů ovlivňuje náš názor na ně. Utváříme si první dojem, a necháme se ovlivnit předsudky, které ani nemusejí pramenit z naší vlastní zkušenosti.

Promítnutí několika obrázků různých osob (odlišného pohlaví, zaměstnání, rasy, oblečení a vzhledu). Žáci si vždy obrázek prohlédnou a napíší své první dojmy z konkrétní osoby, jaké je asi jeho povolání, vzdělání, zda má rodinu a kde žije.

V této aktivitě, se snažím u žáků rozvíjet jejich hodnotový systém, a aby si uvědomili, že nehladě na pohlaví, postavení, náboženství atd. mají všichni stejná práva a povinnosti. Také by si měli uvědomit, že jen z určitých fyzických, kulturních, sociálních a dalších faktorů, bychom neměli nikoho diskriminovat a odsuzovat.

Na závěr této aktivity by opět měla navazovat diskuse, jako u většiny aktivit.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žák si uvědomí, zda sám má některé předsudky.
- Žák pozná, že první dojem nemusí být vždy správný.
- Žák zjistí, jak to, jak se oblíká a vyhlíží, působí na lidi v jeho okolí.

5.4 Situační a inscenační metoda

Odlišnost kultur

Tato aktivita je zaměřena na odlišnost zvyků různých kultur nebo etnických skupin. Chceme žáky upozornit, na to, že odlišné reakce na stejnou situaci nemusí u jiných skupin automaticky znamenat špatné reakce oproti tomu, na co jsme zvyklí my sami. Žáci budou rozděleni do několika skupin, dvojic a každý dostane za úkol hrát roli člověka jiné národnosti nebo kultury. Z praxe bych uvedla, že při této aktivitě je vhodnější volit žáky, kteří se příliš nestydí a sami se přihlásí k sehrání scénky. Je lepší žáky znát a vědět, kdo se nebude stydět a je ochotný se trochu předvést před třídou a spolužáky.

Každému ve dvojici dáme lístek s předem připraveným textem a pošleme je na pár minut za dveře, aby si scénku připravili. Ostatním řekneme, aby své spolužáky pozorně sledovali. Na konci každé scénky s žáky probereme, jak na ně daná situace působila, co si o tom myslí, proč mezi postavami scénky došlo např. k nedorozumění a co by případně udělali oni sami jinak a jak by reagovali.

Pokud narazíme na třídu, kde se nikomu z žáků nebude chtít scénky přímo zahrát, někteří žáci se mezi sebou stydí a neradi jsou středem pozornosti, případně zda třídu příliš neznáme, můžeme zvolit jinou alternativu představení situace. Nabízí se jednoduché řešení, a to poprosit dva žáky aby rozhovor mezi osobami pouze přečetli.

Cíle, kterých bychom chtěli dosáhnout:

- Žák pozná některé zvyky jiných kultur.
- Žák si uvědomí, že odlišné jednání nemusí znamenat špatné jednání.
- Žák hledá řešení situace.

Situace:

Situacemi jsem se inspirovala z několika zdrojů a sama je doplnila. Žáci v daných situacích hledají, co bylo špatně, proč tomu tak nejspíše bylo a jak se situace mohla řešit jinak.

1. situace

Jsme na vietnamské tržnici.

Čech: „Rád bych si koupil dvě hlávky květáku“

Vietnamec: usmívá se, kývá hlavou a nabízí další zboží: „Kupte brambory“

Čech: opakuje svoji prosbu: „Chci koupit květák“

Vietnamec: usmívá se a dál nabízí zboží: „Co si přejete koupit?“

Čech: zlobí se a zvyšuje hlas: „chci ten květák!!!“ Nakonec našťvaně odchází.

Pokud nám Vietnamci nerozumí, stále se snaží chovat zdvořile. Takže než by to řekli, usmívají se a snaží se nám vyhovět.

2. Situace

Jsme na dovolené v Indonésii s místním kamarádem.

Já: „Půjdeme spolu na večeři?“

Místní: „Ano, znám jednu restauraci s místními specialitami“

Já: „Dobrá, sejdeme se v 7?“

Místní: „Ano“

Kamarád nepřijde, jsem našťvaný a jdu na večeři sám. Setkáme se druhý den.

Já: našťvaně: „Jak to, že jsi včera nedorazil, musel jsem jít sám!!!“

Místní: „Nechtělo se mi jít“ usmívá se.

Já: „Proč jsi mi to slíbil?“ „A ani se neomluvíš?“

Místní: neustále se usmívá: „Chtěl jsem ti udělat radost“

Indonésané neradi říkají negativní věci. Raději něco slíbí, aby udělali druhému radost. Úsměv často používají jako omluvu.

3. situace

Návštěva japonského studenta na výměnném pobytu .

Já: podám studentovi ruku: „Moc mě těší“

Student: odmítne ruku a ukloní se: „Mě také“

Já: „Pojď se posadit, jak se ti u nás líbí?“

Student: „Ano je to tu moc hezké“ a popotáhne, protože má rýmu.

Já: „Nepotřebuješ kapesník?“ a nabídneš mu ho.

Student: urazí se a odejde.

Japonci se místo pozdravu podáním ruky ukloní, je to jejich výraz úcty. Japonci považují za neslušné a urážlivé na veřejnosti smrkat, proto raději popotahují.

5.5 Kvízové aktivity

Tuto metodu je podle mne vhodné zařadit vždy ke konci probírané látky. Například v rámci hodin Výchovy k občanství, kdy nechceme s žáky psát přímo test. Můžeme jim rozdat některou z variant kvízových aktivit. Formou hádanek, křížovek nebo osmisměrek vytvoříme seznam pojmů, které jsou základní znalostí z dané oblasti a které žáci mají znát. Tyto pojmy žáci pomocí nápovědy hledají nebo vpisují do křížovky. Jedná se o velmi jednoduchou a zábavnější variantu pro žáky na ověření jejich dosavadních znalostí. Tato aktivita může sloužit i jako hodnocení pro vyučujícího. Z křížovky pozná, které pojmy činili žákům největší potíže a které si naopak zapamatovali snadno, a podle toho přizpůsobit další výuku.

Ze zkušenosti vím, že takováto forma aktivity děti více baví, než klasické testy, což je logické. Přesto bych při méně důležitých tématech nebo právě jen z důvodu ověření znalostí využila spíše takovéto aktivity. Žáci si z ní zapamatují více pojmů, než pokud se učí na testy. Křížovku můžeme samozřejmě ohodnotit malými známkami nebo plusy.

Jedná se většinou o aktivity s kratší časovou dotací, i z toho důvodu je vhodné žákům poradit a některé otázky objasnit, říci jiným způsobem, jinými slovy.

5.5.1 Osmisměrka

Multikulturní výchova

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žák zná základní pojmy dané problematiky.
- Žák porozuměl pojmům, které vyplnil (našel) v zadaném cvičení.
- Žák si uvědomí své dosažené znalosti a povědomí o probírané látce, které se během výkladu naučil.

Najděte všechny pojmy:

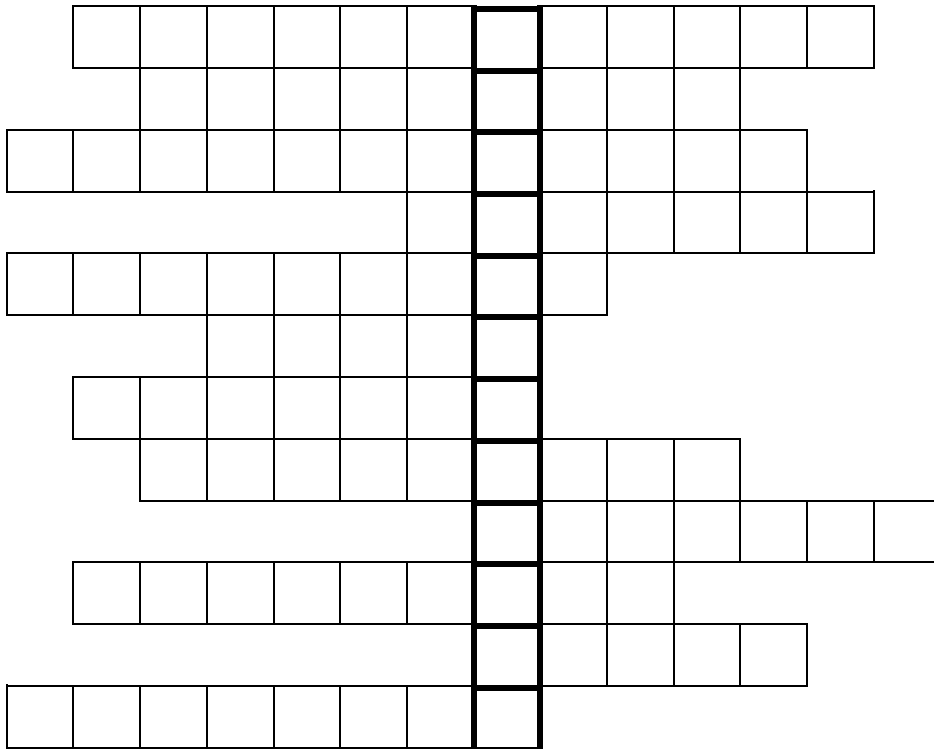
Diskriminace, etnikum, identita, jazyk, kultura, multikultura, národ, předsudky, rasa, rasismus, spolupráce, stereotyp, xenofobie.

M	K	S	E	N	T	J	O	R	A	S	A	V	E	N
P	U	Z	O	M	T	A	J	A	Z	Y	K	G	A	X
E	L	L	U	P	Ř	E	D	S	U	D	K	Y	C	E
T	T	S	T	R	N	R	M	I	H	P	A	I	W	N
H	U	K	L	I	A	H	B	S	F	U	K	K	P	O
S	R	D	I	S	K	R	I	M	I	N	A	C	E	F
M	A	L	D	Z	N	U	V	U	L	A	R	G	N	O
K	J	R	E	T	B	K	L	S	E	K	L	E	Ů	B
R	E	T	N	I	K	U	M	T	J	H	M	N	H	I
P	V	I	T	L	S	P	O	L	U	P	R	Á	C	E
C	E	K	I	P	K	E	L	K	O	R	E	R	R	X
X	P	Y	T	O	E	R	E	T	S	E	A	O	L	K
O	R	D	A	R	H	D	S	E	I	P	T	D	S	O

5.5.2 Křížovka

Multikulturní výchova

- 1) utlačování nebo znevýhodňování jiné osoby na základě její odlišnosti (rasové, národnostní, ...) DISKRIMINACE
- 2) emocionálně zabarvený názor, na určitou skupinu bez ohledu na naše zkušenosti
 PŘEDSUDEK
- 3) lidé na určitém ohraničeném území OBYVATELSTVO
- 4) skupina lidí, která se od sebe liší několika faktory (kulturní, jazykové, hodnotové, ...)
 ETNIKUM
- 5) strach z jiné národnostní skupiny nebo přistěhovalců jiného národa XENOFOBIE
- 6) znak každého národa JAZYK
- 7) utlačování a nenávisť k jiné rase RASISMUS
- 8) ztotožňování se s jinou kulturou a jejími prvky ASIMILACE
- 9) zvyky, které každý národ dodržuje po několik generací TRADICE
- 10) úplné vyhlazení národa nebo etnika HOLOCAUST
- 11) společnost lidí „stejně barvy“ pleti RASA
- 12) příslušnost k jednomu národu, ztotožnění se s jeho znaky IDENTITA

5.5.3 AZ – Kvíz

Znaky státu a národa

Tato aktivita je zaměřena na celou třídu a je vhodné vyhradit si na ni více času.

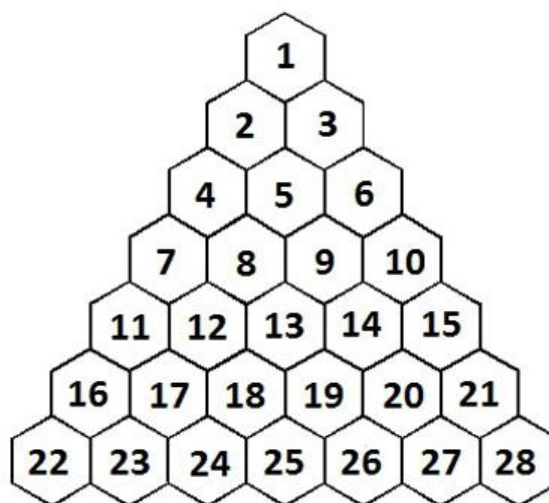
Aktivita simuluje známou hru z televize na ověření znalostí žáků. Je to zajímavá soutěžní hra. Třídu rozdělíme do dvou skupin, které mezi sebou budou soupeřit, díky tomu se více snažit, a zároveň se učit spolupráci. Na základě pravidel a principů soutěže, kdy žáci musí spojit tři strany pyramidy, bude jejich úkolem v týmu spolupracovat a rozmyslet se jak zahrát další tah. Aby jejich tým mohl vyhrát.

Téma této aktivity jsem zaměřila na znaky státu, mezi které řadíme občany, státní území a státní moc. S občany souvisí příslušnost nejen ke státu ale i národu, národnostní cítění. V souvislosti se znaky národa se jedná o kulturu, tradice, území i historii. Otázky jsou uvedeny jako příklad, a vždy se mohou pozměnit nebo doplnit.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žák spolupracuje ve skupině.
- Žák si ověří základní znalosti o své národnosti a národě.
- Žák si uvědomí význam národa a některých osobností.

AZ – Kvíz pyramida

Kvízové otázky:

- 1) Kdo byl první prezident Československé republiky?
- 2) Kdo byl první prezident České republiky?
- 3) Kdy vznikla Československá republika?
- 4) Vyjmenujte složky státní moci?
- 5) Jak se můžete stát občanem České republiky?
- 6) Vyjmenujte státní symboly.
- 7) Řekněte, jaký je náš národní strom.
- 8) Kdo je považován za patrona českých zemí?
- 9) Na jaká tři území se dělí Česká republika?
- 10) Vyjmenujte tři pranostiky nebo rčení.
- 11) Zazpívejte začátek české hymny.
- 12) Jmenujte nejvýznamnějšího českého panovníka (krále).
- 13) Kdy byla založena Karlova Univerzita v Praze?
- 14) Jaká je nejdelší řeka České republiky?
- 15) Znáte významné osobnosti, jejichž vynálezy ovlivnili svět? (2)
- 16) Vyjmenujte alespoň tři významné české svátky.
- 17) Vyjmenujte sváteční před velikonoce.
- 18) Jaká je nejvyšší hora České republiky?
- 19) Nakreslete na tabuli státní vlajku.
- 20) Jmenujte typické české produkty.
- 21) Kolik krajů má Česká republika?
- 22) Řekněte alespoň čtyři významné české památky, které jsou na seznamu UNESCO.
- 23) Vyjmenujte 5 největších měst České republiky.
- 24) Řekněte české osobnosti známé i ve světě.
- 25) Vyjmenujte 3 Vánoční tradice.
- 26) Jmenujte tři významné pražské památky.
- 27) Kde jsou uloženy naše korunovační klenoty?
- 28) Kdy bylo založeno národní divadlo?

5.6 Brainstorming

Xenofobie

Tuto aktivitu doporučuji zařadit na úvod hodiny.

Nejprve začneme brainstormingem, žáky vyzveme, aby na tabuli napsali vše, co je napadne, pokud se řekne pojem fobie. Na tuto metodu žáci většinou reagují velmi vstřícně, jedná se o často využívanou a i u nich známou metodu. Proto je pro ně zajímavé vyzkoušet různé obměny. Příkladem může být, že slova chodí psát na tabuli sami, nebo hledají věci po třídě či po škole, pokud to téma dovoluje. U těchto obměn si musíme dát pozor pouze na udržení kázně.

Poté na druhou část tabule budou psát všechny asociace k pojmu migrace.

Pokud jsou nápady vyčerpány, rozvíjíme diskusi, hledáme, co mají tyto dva okruhy společného.

Při diskusi je velmi důležité řídit se jejími pravidly. Správně diskusi vést a směřovat, dávat pozor, aby žáci respektovali názor ostatních. Neskákali si navzájem do řeči a naučili se správně vyjádřit svůj názor.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žák rozumí pojmu xenofobie.
- Žák si uvědomí, z čeho pramení xenofobní strach.
- Žák rozvažuje o rizicích xenofobie.
- Žák se snaží najít řešení pro odstranění xenofobie

5.7 Řešení problémového úkolu

Přijďeme na to?

Varianta A

Tato aktivita navazuje na výklad učitele o národnostních menšinách.

Žáky rozdělíme na dvě skupiny. Jedna bude představovat majoritní společnost státu se svými pravidly, normami a tradicemi. Druhá bude představovat národnostní menšinu, které se snaží o začlenění do majoritní společnosti, přesto si chce uchovat své hodnoty a tradice.

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žáci si uvědomí práva a povinnosti národnostních menšin.
- Žáci vytváří nové možnosti, které podle nich přijetí menšiny usnadní.
- Žáci se snaží najít kompromis a spolupracovat.
- Žáci se učí toleranci a respektu k oběma kulturám.

Menšinová skupina sepíše své hodnoty a tradice, které se budou lišit od hodnot a tradic majoritní společnosti. Obě skupiny se pak budou snažit vyjednávat a vytvářet pravidla tak, aby menšinovým jedincům poskytly stejné podmínky jako jedincům majoritní společnosti.

Záleží na učiteli, jakou národnostní menšinu žijící v České republice zvolí, či ponechá volbu na žácích.

Přijďeme na to?

Varianta B

Tato verze je značně časově náročnější. Na druhou stranu jsou zde žáci více aktivováni směrem k vlastní práci se zdroji informací, což považuji za její pozitivum. Žáci by si měli uvědomit i to, jak se jedinci menšiny i majoritní společnosti chovají k sobě navzájem. Aktivitu bych vzhledem k náročnosti tématu určila spíše pro žáky vyšších ročníků (8. nebo 9. ročník).

Cíle, kterých chceme dosáhnout:

- Žáci si uvědomí problémy národnostních menšin na různých územích.
- Žáci spolupracují ve skupině.
- Žáci využijí různých zdrojů informací (literatura, internet, různá městská centra, ...).

Časovou dotaci navrhuji minimálně na 4 vyučovací hodiny, včetně domácí přípravy.

Průběh:

Žáky rozdělíme do skupin po 4 nebo 5. Takto vytvořená skupina si vylosuje nebo jí přidělíme etnickou menšinu žijící v konkrétní zemi. Např.:

- Romové v České republice
- Ukrajinci v České republice
- Maďaři na Slovensku
- Skoti ve Velké Británii

Prvním úkolem bude zjistit si co nejvíce informací o dané národnostní menšině.

Druhým úkolem bude zjistit, jak se menšiny do země dostali, a jak se začleňují do majoritní společnosti, a jaké s tím vznikají problémy.

Posledním úkolem bude navrhnout řešení a lepší způsob začlenění těchto menšin do společnosti.

5.8 Projekt

Vzor

Tento projekt jsem vytvářela původně na propojení etické a mediální výchovy. Nacházím možnost dále propojit i s multikulturní výchovou.

V rámci projektu rozvíjíme u žáků kritické myšlení, vedeme je k uvažování nad jejich hodnotami, k zamyšlení, jak moc jsou jejich názory, hodnoty a celkový pohled na svět ovlivněny právě médii a filmy, na které se dívají. Uvědomit si rozdíl mezi vzory reálnými a zobrazenými. Jde o projekt celodenní (4 – 5 vyučovacích hodin).

Cíle, kterých bychom chtěli dosáhnout:

- Žák si uvědomí, jaké nejčastěji sleduje žánry filmů a proč.
- Žák hledá shody a rozdíly mezi řešením a vývojem situací ve filmu oproti skutečnosti.
- Žák si uvědomí, jak moc jsou lidé ovlivňováni filmovým průmyslem.
- Žák se zamyslí nad hodnotami, které jsou pro něj důležité.
- Žák si všimne, zda zastává některé z předsudků a stereotypů, které může z médií a filmů pochytit.
- Žák se zamyslí nad vlivem médií, nad tím jaké nám nabízejí reálné vzory.

Průběh:

První polovinu projektu věnuji otázce zobrazených zdrojů.

Úkolem žáků nejdříve bude odpovědět na několik základních otázek. Každý žák pracuje sám za sebe. Poté metodou sněhové koule diskutuje s ostatními.

- Jaké jsou tvoje oblíbené filmy nebo pořady a proč?
- Odpovídají filmy skutečnému světu? A pokud ne, proč?

Jakmile budou mít všichni odpovědi napsané, prodiskutují je se svým spolužákem v lavici a vypíší si, zda se na něčem shodli a v čem se jejich názor naopak lišil. Pak se k osobě otočí vždy dvě dvojice a postup budou opakovat. Po této konzultaci následovat společná diskuse celé třídy.

Následně bych žákům pustila krátkou ukázkou z vybrané filmu. Žáci sledují chování jednotlivých aktéru. Uvažují nad tím, zda je chování filmových hrdinů v souladu s hodnotami. Ve skupinách vymyslí a prezentují ostatním svůj způsob řešení situace. Své jednání dokážou obhájit.

- Limonádový Joe
- Forrest Gump
- Rambo
- Postradatelní

Otázky k zamyšlení k uvedené filmové scéně.

- Je vše, co se v dané scéně odehrálo reálné?
- Je to pravdivé a správné řešení?
- Co si nyní myslíte o jednotlivých aktérech scénky?
- Co podle vás vypovídá o celém jejich národu?
- Jak byste situaci řešili vy - zde už můžeme žákům nechat prostor pro ztvárnění situace podle jejich názoru.

Druhá část projektu je věnována vzorům reálným.

Žák si vybere reálný vzor - osobnost prezentovanou v médiích.

Vytvoří propagační leták na tuto osobnost, ve smyslu vyzdvihnutí jejich postojů, uznávaných hodnot a konkrétních projevů jednání.

6 Metodický postup

Téma aktivity

První co si musíme uvědomit je, na jaké téma aktivitu vytváříme. Tematické okruhy jsou uvedeny v RVP ZV. Učitel vychází z aktuální situace ve škole, reflektuje aktuální dění v místě školy, reaguje na současnou situaci ve společnosti. Výběr a realizace daného tematického okruhu, popř. tématu může být významně ovlivněn vzájemnou dohodou mezi učiteli, žáky i rodiči.

Cíle

V RVP ZV jsou formulovány přínosy multikulturní výchovy v oblasti vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot. Podobu cílů ve smyslu očekávaných výstupů jsem vytvořila na základě uvedených přínosů tohoto průřezového tématu.

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností žák:

- má základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti,
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívá interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých,
- uplatňuje svá práva a respektuje práva druhých, chápe a toleruje odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých,
- se učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné,
- rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracuje s příslušníky odlišných sociokulturních skupin,
- rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a xenofobie,
- si uvědomuje možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- zná některé základní pojmy multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.

V oblasti postojů a hodnot žák:

- prostřednictvím informací si vytváří postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektuje zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznává je,
- uvědomuje si vlastní identitu, být sám sebou, reflektuje vlastní sociokulturní zázemí,
- si uvědomuje své hodnoty, učí se vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu,
- si uvědomuje neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti,
- se angažuje při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu,
- vnímá sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám.

Cílová skupina

Vzhledem k cílové skupině poukazují na kritérium náročnosti.

Metoda

Metodu volíme podle stanovených cílů, možností a materiálů, které máme k dispozici. Metodu volíme podle toho, zda se zaměřujeme na diagnostiku, opakování, motivaci, novou formu výkladu, uvolnění. Velice vhodné jsou aktivizační metody, které podporují motivaci žáků, vyvolávají zájem o danou problematiku. Žáci jsou vedeni ke spolupráci s ostatními. Doporučené aktivizační metody.:

- diskuze,
- pracovní list,
- práce s textem,
- práce s obrázky,
- práce s informačními zdroji,
- inscenační,
- situační,
- kvízové,
- brainstorming,

- řešení problémového úkolu,
- projekt.

Pomůcky

V rámci multikulturní výchovy se nabízí využití celé škály pomůcek. Za vhodné považují využití moderních technologií.

Čas

Při volbě tématu i metody hraje značnou roli i stanovení časové dotace a v rámci samotného průběhu i vytvoření si časového harmonogramu.

Evaluace

Velice důležitou součástí je evaluace, která je reflexí na průběh samotné aktivity ať ze strany učitele, tak i žáků samotných.

Závěr

Do teoretické části práce byla zahrnuta základní terminologie a specifikace pojmů, o které se práce opírá. Vymezena byla základní typologie multikulturní výchovy a možné přístupy. Oceňuji poznatky ohledně kulturně – standardního a transkulturního pohledu na výuku na základních školách, které se mi staly inspirací.

Pozornost byla věnována metodám vhodným pro výuku multikulturní výchovy. Z popisu metod vyplývá, že metody monologické i dialogické by měly být v jisté rovnováze. Z důvodu naplnění stanovených cílů byl důraz kladen na využití aktivizačních metod vedoucích nejen k získání znalostí ale především k utváření pozitivních postojů a hodnot.

Velmi mě potěšil dostatek materiálu, literatury a internetových stránek se zaměřením na multikulturní výchovu. Většina z nich je i veřejně přístupna.

Sledovány byly přínosy a tematické okruhy průřezového tématu Multikulturní výchova v rámci RVP ZV. V oblasti přínosů oceňuji jejich důkladné propracování a směřování od oblasti znalostní k formování postojů a hodnot. Na základě přínosů jsem vypracovala očekávané výstupy směřované na žáka, což je v souladu s uplatňovanými aktivizačními metodami. Rezervy vidím ve specifikaci tematických okruhů.

Dále jsem poukázala na problematiku kulturních etnik. Problémy soužití a spolupráce mezi lidmi z různých etnických, rasových a kulturních skupin jsou dnes velmi vážné a neustále probírané.

Multikulturní výchova se především snaží o vzájemnou spolupráci a toleranci mezi jednotlivými národy, etniky a rasami. Zprostředkovává znalosti o odlišné kultuře, abychom jí poznali a porozuměli jí. Měli povědomí o existenci jiných kultur, tradic a hodnot, naučili se předcházet vytváření si předsudků a stereotypů o jiných kulturách, aniž bychom je poznali.

V praktické části jsem nabídla soubor metodických námětů vycházejících z RVP ZV. Jedná se o vlastní aktivity, které považuji za vhodné využít ve výuce průřezového tématu Multikulturní výchova na druhém stupni základní školy. Z hlediska systematiky jsem aktivity seřadila podle použitých výukových metod a ověřila v praxi.

V rámci naplnění cílů mé práce předkládám také vhodný metodický postup a z přínosů průřezového tématu Multikulturní výchova dle RVP ZV vytvářím a nabízím očekávané výstupy zaměřené na žáka, které zde postrádám.

Předložené aktivity byly směřované a jsou vyzkoušené v hodinách Výchovy k občanství, čímž potvrzuji tvrzení, že právě vzdělávací obor Výchova k občanství je vhodný pro zařazování témat průřezového tématu Multikulturní výchova i ve smyslu směřování žáka k aktivizaci a vytváření postojů a hodnot.

Seznam použitých informačních zdrojů

Knihy a monografická publikace

- BITTNEROVÁ, E., MORAVCOVÁ, M. *Etnické komunity: Elity . instituce . stát.* 1. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009. ISBN 978-80-87398-03-6.
- CÍLKOVÁ, E., BOREŠOVÁ, P. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy.* 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-890-6.
- GULOVÁ, L., ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Multikulturní výchova v teorii a praxi.* 1. vyd. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2004. ISBN 80-86633-14-4.
- JAKOUBEK, M., HIRT, T. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologická perspektiva.* 2005, Plzeň.
- JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů.* 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody.* Brno, Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- MOREE, D. & VARIANTY. *Než začneme s multikulturní výchovou: Od skupinových konceptů k osobnímu přístupu.* Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.
- MOULISOVÁ, M. *Problémová stránka života Romů: Stereotypy, porozumění, realita, směry prevence.* s. 155-164.
- PREISSOVÁ KREJČÍ, A., CICHÁ M., GULOVÁ, L. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: Možnosti a limity multikulturní výchovy.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3287-8.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele.* 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.
- ŘÍČAŘOVÁ, A. *Multikulturní výchova: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2.stupni ZŠ.* Praha: Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-87553-18-3.
- ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do multikulturní výchovy.* 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5.
- TOLLAROVÁ, B., HRADEČNÁ, M., ŠPIRKOVÁ, A. a KOL. *Jsme lidé jedné země: Program prevence xenofobie a rasismu.* 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0376-6.

Internetové zdroje:

Blafková, Martina. *Specifika života vietnamské komunity v ČR* [online]. *E-polis.cz*, 22. 2009. [cit. 2015-06-20]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/343-specifika-zivota-vietnamske-komunity-v-cr.html>.

Jeden svět na školách. [online]. Praha, 2012, [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/cz/page/7/Katalog_html.html.

Lidové noviny. [online]. Praha, 2015, [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/zpravy-svet.aspx>.

Migrace online. [online]. Praha. [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/>.

Multikulturní centrum Praha. [online]. Praha, 2005, [cit.2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>.

Lidové noviny. [online]. Praha, 2015, [cit. 2015-06-04]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/zpravy-svet.aspx>.

Předpis č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

Předpis č. 273/2001 Sb. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů [online]. [cit. 2015-06-24]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Přehled metodických námětů

Seznam zkratk a symbolů

RVP ZV	Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
MKC	Multikulturní centrum Praha